

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

2017

Nina Avikainen

SÄHKÖISEN LAINKÄYTÖN VAIKUTUKSET PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN VELKAJÄRJESTELYASIOIDEN KÄSITTELYYN

Nina Avikainen

SÄHKÖISEN LAINKÄYTÖN VAIKUTUKSET PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN VELKAJÄRJESTELYASIOIDEN KÄSITTELYYN

Velkajärjestelylakiin vuonna 2015 tehdyn muutoksen myötä sähköinen menettely velkajärjestelyasioissa tuli mahdolliseksi tuomioistuimissa. Lakimuutoksen tarkoituksena on ollut yksinkertaistaa ja tehostaa velkajärjestelymenettelyä, johon on sidottu merkittävästi resursseja, joita samaan aikaan budjettileikkaukset vähentävät. Ennen uudistusta tiedoksiannot täytyi toimittaa postitse, mistä aiheutui sekä ylimääräistä työtä että turhia kustannuksia.

Aihetta lähestytään oikeuslaitoksen digitalisoitumisen kautta. Työn alussa käsitellään digitalisaatiota yleisellä tasolla ja luodaan katsaus oikeuslaitoksessa meneillään olevaan AIPA- eli aineistopankkihankkeeseen, jonka tavoitteena on siirtyä vähitellen täysin paperittomaan työtapaan yleisissä tuomioistuimissa ja syyttäjälaitoksessa.

Työn toimeksiantajana toimi Pirkanmaan kärjäoikeus. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä vaikutuksia digitalisoituneella työtapaudistuksella on ollut Pirkanmaan kärjäoikeuden velkajärjestelyasioiden käsittelyyn ja onko lakimuutokselle asetettuihin tavoitteisiin päästy. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluiden muodossa. Työssä haettiin vastauksia kolmeen pääkysymykseen:

1. Mitä positiivisia vaikutuksia kärjäoikeuden henkilöstö, talous- ja velkaneuvojat ja selvittäjät kokevat sähköisen velkajärjestelyasioinnin tuoneen työhönsä?
2. Mitä ongelmakohtia sähköisessä velkajärjestelyasioinnissa koetaan olevan?
3. Onko sähköisellä asioinnilla ollut vaikutusta velkajärjestelyasioiden käsittelyaikoihin ja kustannuksiin?

Tutkimuksen päätuloksena voidaan todeta, että sähköinen velkajärjestelymenettely on keventänyt työtehtäviä, tehostanut menettelyä ja tuonut valtiolle myös jonkin verran kustannussäästöjä. Myös käsittelyaikoihin sillä on mahdollisesti ollut lyhentävä vaikutus.

ASIASANAT:

digitalisaatio, sähköinen asiointi, lainkäyttö, velkajärjestely

Nina Avikainen

THE EFFECTS OF ELECTRONIC JURISDICTION ON PROCESSING DEBT REARRANGEMENT CASES OF DISTRICT COURT OF PIRKANMAA

Along with the reform of the Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual in 2015, it was possible to develop electronic procedure in debt rearrangement cases in the courts. The purpose of the reform was to simplify and intensify the debt rearrangement procedure, which is heavily tied to resources that are at the same time reduced by budget cuts. Prior to the reform, the method of service was by post, which caused both extra work and unnecessary costs.

The topic is approached through the digitalization of the judiciary. At the beginning of the thesis, digitalization is described on a general level by giving a review of the ongoing AIPA project in the judiciary, which aims to completely paperless working practices in the courts and the prosecution service.

This thesis was assigned by Pirkanmaa District Court. The purpose was to find out the implications of digitalization of electronic litigation on the debt rearrangement cases of the Pirkanmaa District Court and whether the objectives set for the legal change are reached. The study was conducted by theme interviews. Three main questions are as follows:

1. What are the positive effects of the electronic litigation the district court staff, financial and debt counselors and official receivers in the electronic debt rearrangement business in their work?
2. What are the problematics in the electronic debt rearrangement procedure?
3. Has the electronic litigation affected the handling times and costs of debt rearrangement procedure?

As a main result of the study, the electronic debt rearrangement process has made work easier, streamlined the process and provided some cost savings to the state. It has also had a shortening effect on handling times.

KEYWORDS:

digitalization, electric procedure, jurisdiction, debt rearrangement

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 TYÖN TUTKIMUSMENETELMISTÄ	9
2.1 Tavoite ja tutkimusmenetelmät	9
2.2 Tutkimuksen toteutus	10
2.3 Haastateltavien taustatiedot	11
3 PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUS	14
4 DIGITALISAATIO JULKISHALLINNOSSA	17
4.1 Digitalisaatiosta yleisesti	17
4.2 Oikeusministeriön AIPA-hanke	19
4.2.1 Tavoite	19
4.2.2 Hankkeen organisointi	21
4.2.3 Toteutusaikataulu	22
5 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELY	24
5.1 Yleistä velkajärjestelystä	24
5.2 Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä	25
5.2.1 Lain tarkoitus	25
5.2.2 Lakimuutos 1.1.2015	26
5.3 Velkajärjestelyn edellytykset	28
5.4 Velkajärjestelyn esteet	28
5.5 Velkajärjestelyn keinot	30
5.6 Velkajärjestelyn vaiheet	31
5.6.1 Sovintoneuvottelut ja velkajärjestelyn hakeminen	31
5.6.2 Velkojien kuuleminen	32
5.6.3 Velkajärjestelyn aloittaminen ja sen oikeusvaikutukset	33
5.6.4 Maksuohjelmaehdotus	34
5.7 Tuomioistuimen rooli	35
5.8 Talous- ja velkaneuvonnan rooli	36
5.9 Selvittäjän rooli	37

6 PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN SÄHKÖINEN VELKAJÄRJESTELYMENETTELY	38
6.1 Taustaa	38
6.2 Positiiviset vaikutukset	40
6.3 Ongelmakohtat ja haasteet	44
7 VELKAJÄRJESTELYTILASTOT	48
7.1 Saapuneet ja ratkaistut asiat	48
7.2 Käsittelyajat	50
8 LOPPUYHTEENVETO	54
LÄHTEET	56

KUVAT

Kuva 1. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiiri 2017.	14
Kuva 2. Pirkanmaan käräjäoikeuden organisaatio 1.1.2017 lukien.	15

KUVIOT

Kuvio 1. AIPAn käyttöönoton vaiheet.	23
Kuvio 2. Velkajärjestelyprosessin vaiheet.	31
Kuvio 3. Saapuneet, ratkaistut ja vireillä olevat velkajärjestelyasiat Pirkanmaan käräjäoikeudessa vuosina 2010 – 2016.	49
Kuvio 4. Käsittelyajat ratkaistuissa velkajärjestelyasioissa vuosina 2010–2016.	51

TAULUKOT

Taulukko 1. Saapuneet velkajärjestelyasiat vuosina 2010 – 2016.	50
---	----

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

AIPA	Aineistopankki
AL	Arkistolaitos
eAMS	Sähköinen arkistonmuodostussuunnitelma
HE	Hallituksen esitys
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
OM	Oikeusministeriö
PirKO	Pirkanmaan kärjäoikeus
TaVL	Talousvaliokunnan lausunto
VJA	Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58
Velkajärjestelylaki, VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57
VelkaneuvontaL	Laki talous- ja velkaneuvonnasta 4.8.2000/713
vp	Valtiopäivät

1 JOHDANTO

Tämä työ käsittelee digitalisaatiota oikeuslaitoksessa ja sen vaikutuksia tuomioistuinkäsittelyyn. Aihe on rajattu koskemaan Pirkanmaan käräjäoikeuden velkajärjestelyasioiden sähköistä käsittelyä, joista kirjoittajalla on omakohtaista kokemusta työnsä kautta. Työ muodostuu kolmesta selkeästä pääosionista, joista ensimmäisessä teoriaosuudessa tarkastellaan digitalisaatiota yleisesti sekä esitellään oikeuslaitoksessa meneillään olevaa AIPA-hanketta, jonka tavoitteena on tuoda oikeuslaitos mukaan yhteiskunnan digitalisointumiseen ja siirtyä vaiheittain vuoden 2019 loppuun mennessä paperittomaan työtapaan lainkäytössä yleisissä tuomioistuimissa ja syyttäjänvirastoissa.

Toisessa teoriaosiossa jäsenellään velkajärjestelymenettelyä tuomioistuimessa pääpiirteittäin ja esitellään siihen liittyvää voimassa olevaa lainsäädäntöä, jotta lukijalle muodostuu käsitys, mistä yksityishenkilön velkajärjestelyssä on kyse. Työn empiirisessä ja viimeisessä osiossa tutkitaan sähköisen lainkäytön vaikutuksia Pirkanmaan käräjäoikeuden velkajärjestelyasioiden käsittelyyn haastattelututkimuksen vastausten sekä tilastotietojen pohjalta.

Aihe on ajankohtainen, sillä yhteiskunnan digitalisoituminen on väistämättä edessä myös julkishallinnossa. Se haastaa meidät kyseenalaistamaan nykyiset toimintatapamme ja pohtimaan, voisimmeko mahdollisesti tehdä asioita entistä toimivammin, joustavammin ja kustannustehokkaammin. Digitalisaatio luo puitteet muutosten onnistumiselle.¹

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Pirkanmaan käräjäoikeus. Aihe opinnäytetyölleni alkoi vähitellen hahmottua ja tarkentua aloitettuani työskentelyn käräjäsihteerinä velkajärjestelyasioiden parissa Pirkanmaan käräjäoikeudessa tammikuussa 2016. Velkajärjestelyt eivät olleet aihealueena minulle ennestään tuttu, joten sain siitä sopivasti haastetta työlleni ja työn tekeminen lisäsi samalla ammatillista osaamistani velkajärjestelyasioissa. Pirkanmaan käräjäoikeudessa kehitetty velkajärjestelyn sähköinen asiointimalli on tiedostettu ja herättänyt kiinnostusta myös oikeusministeriössä sekä muissa käräjäoikeuksissa ympäri Suomen. Katsoin tarpeelliseksi tehdä selvitystä perusteellisemmin

¹ Valtiovarainministeriö 2016.

siitä, mitä konkreettisia vaikutuksia sähköiseen asiointiin siirtymisellä on ollut Pirkanmaan käräjäoikeuden velkajärjestelyasioiden käsittelyyn sekä miten sen koetaan toimineen käytännössä.

Teoreettisen viitekehyksen keskeisin lähde on laki yksityishenkilön velkajärjestelystä, jonka ohella lähteinä käytetään myös muun muassa muita lakeja, hallituksen esityksiä, velkajärjestelytyöryhmien mietintöjä ja lausuntoja, oikeuskirjallisuutta, oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön internetsivuja sekä Pirkanmaan käräjäoikeuden, Tilastokeskuksen ja oikeusministeriön tilastotietoja.

2 TYÖN TUTKIMUSMENETELMISTÄ

2.1 Tavoite ja tutkimusmenetelmät

Koska opinnäytetyössä oli päätarkoituksena selvittää, miten käräjäoikeuden virkamiehet ja sen sidosryhmät subjektiivisesti kokevat sähköisen velkajärjestelyasioinnin toimintamallin sujuneen käytännössä, valittiin lähestymistavaksi kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelu. Haastattelu soveltuu hyvin tutkimusmetodiksi silloin, kun halutaan saada selville, mitä ihmiset ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat.² Haastattelua voidaan siinä mielessä pitää ainutlaatuisena tiedonkeruumenetelmänä, että siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa.³

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että siinä käytetään laadullisia metodeja aineiston hankinnassa ja että tutkittavien omat näkökulmat pääsevät metodeissa esille. Myös kohdejoukko valitaan kvalitatiivisessa tutkimustyyppissä tarkoituksenmukaisesti. Tutkimus toteutetaan joustavasti ja tutkimussuunnitelmaa voidaan muuttaa prosessin aikana tutkimuksen edetessä.⁴

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelua pidetään yleisimpänä tutkimusmenetelmänä. Sen suurena etuna muihin tiedonkeruumuotoihin verrattuna on se, että se mahdollistaa tutkimusaineiston keruun säätelyn joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastatteliija voi tarpeen vaatiessa esittää tarkentavia lisäkysymyksiä ja johdatella keskustelua haluamaansa suuntaan.⁵ Haastatteluiden avulla työhön haettiin syvällisempiä ja laajempia näkökulmia kuin mitä pelkkien lomakekyselyjen ja tilastotietojen pohjalta siihen olisi saanut. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto ja sille on tyypillistä se, että aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys voivat vaihdella tilanteesta riippuen.⁶

² Hirsjärvi ym. 2008, 180.

³ Hirsjärvi ym. 2008, 199.

⁴ Hirsjärvi ym. 2008, 160.

⁵ Hirsjärvi ym. 2008, 200.

⁶ Hirsjärvi ym. 2008, 203.

Haastateltavaksi valittiin henkilöitä, joilla on keskivertoa enemmän kokemusta velkajärjestelyasioista, ja joilla näin ollen on vertailupohjaa myös aiempaan velkajärjestelymenettelyyn, kun asiakirjoja käsiteltiin vielä täysin manuaalisesti. Kaikki 12 henkilöä, joilta pyydettiin etukäteen saada haastattelu, suostuivat mukaan tutkimukseen. Vastausprosentti oli näin ollen 100 prosenttia. Haastateltavista kolme on kärjätuomareita, kolme kärjäsihteereitä, neljä talous- ja velkaneuvoja sekä kaksi selvittäjää.

Teemahaastatteluiden lisäksi vertailtiin oikeusministeriön, Tilastokeskuksen ja Pirkanmaan kärjäoikeuden omia tilastotietoja muun muassa käsittelyaikojen ja asiamäärien kehityksistä vuosilta 2010–2016. Tarkasteluajanjakso on aloitettu vuodesta 2010 alkaen, koska tuolloin Ikaalisten, Tampereen ja Toijalan kärjäoikeuksista muodostui laajan valtakunnallisen kärjäoikeusverkkouudistuksen myötä nykyinen Pirkanmaan kärjäoikeus, joten luvut ovat keskenään täysin vertailukelpoisia.

2.2 Tutkimuksen toteutus

Kärjätuomareiden ja kärjäsihteerien haastattelut toteutettiin kasvotusten ja sidosryhmien edustajat haastateltiin ajan säästämiseksi puhelimitse. Haastattelun runko lähetettiin talous- ja velkaneuvojille ja selvittäjille etukäteen sähköpostitse ja varsinaiset puhe- linhaastattelut käytiin noin viikkoa myöhemmin. Teemat olivat kaikille haastateltaville lähes samat, mutta kysymysten järjestys vaihteli sen mukaan, mihin suuntaan keskustelu eteni. Kärjätuomareita ja -sihteereitä pyydettiin lisäksi kertomaan sähköiseen lainkäyttöön siirtymisen syistä ja sähköisen kokeilun taustalla vaikuttavista tekijöistä, koska haluttiin saada myös käsitys siitä, miten velkajärjestelyasioita käsiteltiin ennen kuin sähköinen asiointi tuli mahdolliseksi. Kärjätuomareilta kysyttiin lisäksi näkökulmia, miksi Pirkanmaan kärjäoikeuden käsittelyajat velkajärjestelyasioissa ovat valtakunnallisessa vertailussa niin hyvät. Haastateltavien henkilöllisyys ei käy ilmi vastauksista, vaan heihin viitataan vastausten analysointiosuudessa kirjaimin.

Haastatteluita ei nauhoitettu, vaan niistä poimittiin tutkimuksen kannalta olennainen aines ja kirjattiin muistiinpanoihin. Heti haastattelun jälkeen muistiinpanot kirjoitettiin auki yhtenäisemmäksi tekstiksi, kun haastattelu oli vielä tuoreessa muistissa. Vastaukset jäsenneltiin haastattelukysymysten perusteella teemoihin aineiston analysointia varten. Teemoittelun avulla aineistosta oli helpompi nähdä, mitä yhteisiä piirteitä vastauksissa

toistui. Vastaukset on myös analysoitu teema kerrallaan tämän työn viimeisessä osuudessa.

2.3 Haastateltavien taustatiedot

Aluksi kaikilta haastateltavilta kysyttiin, millainen tausta ja työkokemus heillä on velkajärjestelyasioista. Velkaneuvojen keskimääräinen työkokemus velkajärjestelyasioista oli 19,25 vuotta, mikä on erittäin pitkä aika ottaen huomioon, että velkajärjestelylaki on ollut voimassa vasta 24 vuotta. Myös kaikki käräjätuomarit olivat olleet enemmän tai vähemmän velkajärjestelyasioiden kanssa tekemisissä velkajärjestelylain voimaantulosta tähän päivään saakka. Selvittäjien kokemus vaihteli 10 vuodesta 19 vuoteen. Sihteerien kokemus puolestaan vaihteli 2,5 vuodesta 15 vuoteen.

Talous- ja velkaneuvoja A:lla on takanaan 13 vuotta työkokemusta velkaneuvonnasta, minkä lisäksi hän on työskennellyt 10 vuotta Takuu-Säätiössä. Vuoden 2016 alussa hän on aloittanut Karvian kunnan virassa Pohjois-Satakunnan velkaneuvonnassa Huittisissa. Karvian kunta tarjoaa palveluita Kihniön, Parkanon, Jämijärven, Kankaanpään, Siikaisien ja Honkajoen kunnille. 1.1.2016 alkaen se on hallinnoinut myös Sastamalan ja Huitisten kaupunkien sekä Punkalaitumen kunnan alueen talous- ja velkaneuvontaa.⁷

Talous- ja velkaneuvoja B on ollut kosketuksissa velkajärjestelyasioihin jo vuodesta 1993 lähtien, kun velkajärjestelylaki säädettiin. Hänelle on kertynyt kymmenen vuoden kokemus myös selvittäjänä toimimisesta. Vuodesta 2005 lähtien hän on toiminut Tampereen kaupungin johtavana talous- ja velkaneuvojana ja Tampereen yksikön esimiehenä. Alaisena hänellä on 13 talous- ja velkaneuvojaa, joille hän toimii neuvonantajana. Asemansa vuoksi hänen työnkuvansa poikkeaa alaiensa työnkuvasta, sillä suurin osa hänen työajastaan menee esimiestyöhön.⁸

Talous- ja velkaneuvoja C on toiminut Tampereella 14 vuotta talous- ja velkaneuvojana.⁹ Talous- ja velkaneuvoja D:llä on 16 vuoden kokemus talous- ja velkaneuvonnasta ja hän työskentelee tällä hetkellä ainoana talous- ja velkaneuvojana Orivedellä, jonka toimialueeseen kuuluu seitsemän kuntaa.¹⁰

⁷ Talous- ja velkaneuvoja A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

⁸ Talous- ja velkaneuvoja B, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

⁹ Talous- ja velkaneuvoja C, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

¹⁰ Talous- ja velkaneuvoja D, puhelinhaastattelu 13.4.2017.

Käräjäsihteeri A:lla on 15 vuoden kokemus velkajärjestelyasioista ja vuodesta 2011 lähtien hän on toiminut Pirkanmaan käräjäoikeudessa velkajärjestelyiden vastuusihteerinä.¹¹

Käräjäsihteeri B on työskennellyt velkajärjestelyasioiden parissa kesäkuusta 2013 alkaen ja hän toimii nykyään sähköisen velkajärjestelyn yhdyshenkilönä.¹² Käräjäsihteeri C:llä on noin kaksi vuotta kokemusta velkajärjestelyasioista.¹³

Käräjätuomari A on työskennellyt velkajärjestelyasioiden parissa useammassa käräjäoikeuksissa velkajärjestelylain säätämisestä lähtien vuodesta 1993. Viiden vuoden rikostuomarina oloa lukuun ottamatta hän on käsitellyt velkajärjestelyasioita koko velkajärjestelylain voimassaoloajan. Vuodesta 2015 lähtien hän on toiminut velkajärjestelyasioiden vastuutuomarina Pirkanmaan käräjäoikeudessa.¹⁴

Käräjätuomari B on aloittanut velkajärjestelyasioiden parissa vuonna 1993 toimiessaan tuolloin oikeusavustajana, jonka toimenkuvaan kuului muun muassa velkajärjestelyhakemusten laatiminen. Vuodesta 2002 alkaen hän on toiminut käräjätuomarina ja käsitellyt velkajärjestelyasioiden lisäksi monipuolisesti myös muita asiaryhmiä. Tällä hetkellä hän ei käsittele velkajärjestelyasioita, mutta on ollut aktiivisesti mukana sähköisen menettelyn kehittämisessä. Vuodesta 2014 lähtien hän on toiminut Pirkanmaan käräjäoikeuden nykyisen 2. osaston osastonjohtajana ja on ollut kahden vuoden ajan mukana myös oikeusministeriön AIPA-hankkeessa avainvaikuttajana.¹⁵

Käräjätuomari C on käsitellyt velkajärjestelyasioita yhtäjaksoisesti vuodesta 2013 alkaen ja sitä ennen jonkin verran ollessaan Riihimäen ja Hyvinkään käräjäoikeuksissa käräjätuomarina.¹⁶

Selvittäjä A on aloittanut velkajärjestelyasioiden parissa vuonna 1998 Kotkassa ja on alkuaikoinaan tehnyt selvittäjän töitä sivutoimisesti. Tuolloin hänen toimialueenaan oli koko Kaakkois-Suomen alue. Tampereella hän on aloittanut vuonna 2015 juuri kun sähköinen

¹¹ Käräjäsihteeri A, haastattelu 15.3.2017.

¹² Käräjäsihteeri B, haastattelu 19.4.2017.

¹³ Käräjäsihteeri C, haastattelu 11.5.2017.

¹⁴ Käräjätuomari A, haastattelu 7.4.2017.

¹⁵ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

¹⁶ Käräjätuomari C, haastattelu 16.5.2017.

menettely oli otettu käyttöön ja tekee selvittäjän töitä nyt päätoimenaan.¹⁷

Selvittäjä B on aloittanut velkajärjestelyasioiden parissa sivutoimisesti vuonna 2006 Hämeenkyrössä ja toimialueena hänellä on tuolloin ollut silloisen Ikaalisten käräjäoikeuden tuomiopiiri. Vuoden 2010 käräjäoikeusverkkouudistuksen jälkeen hän on siirtynyt Tampereelle ja muutaman vuoden tauon jälkeen aloittanut uudestaan selvittäjänä vuonna 2016.¹⁸

¹⁷ Selvittäjä A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

¹⁸ Selvittäjä B, puhelinhaastattelu 7.4.2017.

3 PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUS

Tuomioistuimet ratkaisevat, mikä yksittäisessä tapauksessa on oikein käyttämällä tuomiovaltaa. Niiden toiminta perustuu puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen. Riippumattomuudella tarkoitetaan sitä, että niiden toimintaa sitoo ainoastaan voimassa oleva oikeus eikä mikään ulkopuolinen taho voi tällöin puuttua niiden ratkaisuihin. Käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus ovat yleisiä tuomioistujia.¹⁹

Käräjäoikeus on alin oikeusaste ja se käsittelee riita-, rikos- ja hakemusasioita. Käräjäoikeuden tehtävänä on antaa kansalaisille, yrityksille ja yhteisöille oikeusturvaa ja ratkaista sen käsiteltäväksi tulevat asiat varmasti, luotettavasti, nopeasti ja kohtuullisin kustannuksin.²⁰ Käräjäoikeuden ratkaisusta voi valittaa hovioikeuteen ja hovioikeuden ratkaisuun voi hakea puolestaan muutosta korkeimmasta oikeudesta, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan.²¹

Kuva 1. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiiri 2017. (Lähde: Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus 2016.)

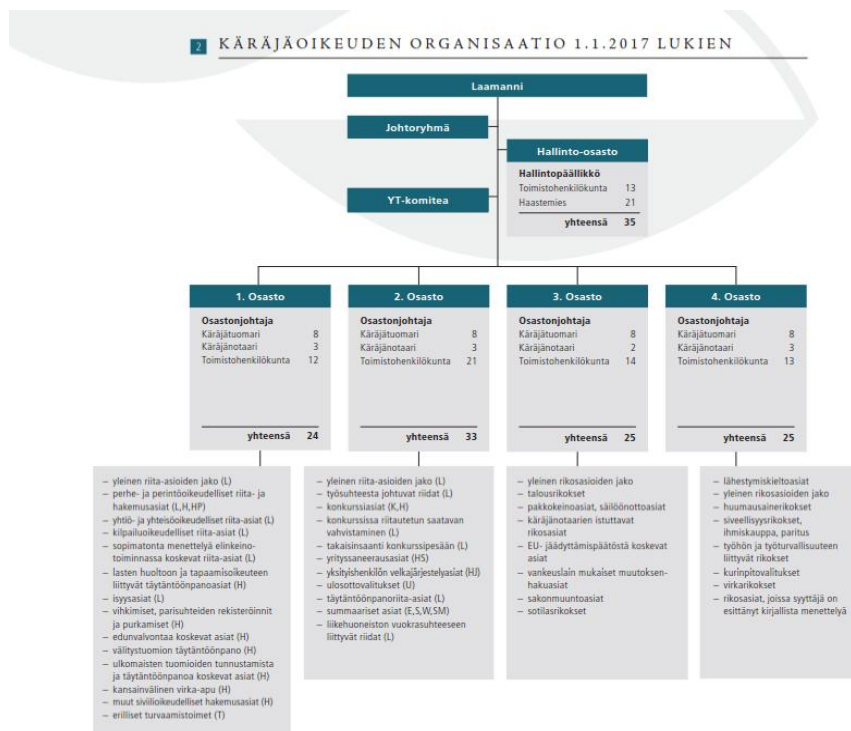
¹⁹ Oikeuslaitos 2017a.

²⁰ Oikeuslaitos 2017a.

²¹ Oikeuslaitos 2017a.

Tampereen, Ikaalisten ja Toijalan käräjäoikeudet yhdistyivät vuoden 2010 alussa osana laajaa valtakunnallista käräjäoikeusuudistusta nykyiseksi Pirkanmaan käräjäoikeudeksi. Käräjäoikeuden kanslia ja päätoimipaikka sijaitsevat Tampereella. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluu 22 kuntaa: Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kangasala, Kihniö, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Nokia, Orivesi, Parkano, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Ruovesi, Sastamala, Tampere, Urjala, Valkeakoski, Vesilahti, Virrat sekä Ylöjärvi.²²

1.1.2017 Pirkanmaan tuomiopiirin väkiluku oli lähes 510 000 ja se on Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirin jälkeen väkiluvultaan Suomen toiseksi suurin. Henkilöstöä Pirkanmaan käräjäoikeudessa vuonna 2016 oli 144. Viraston päällikkönä toimii laamanni.²³

Kuva 2. Pirkanmaan käräjäoikeuden organisaatio 1.1.2017 lukien. (Lähde: Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus 2016.)

²² Oikeuslaitos 2017b.

²³ Oikeuslaitos 2017b.

Pirkanmaan kärjäoikeus on jaettu neljään lainkäyttöosastoon sekä hallinto-osastoon. Lainkäyttöosastoista 1. ja 2. osasto käsittelevät siviiliasioita ja 3. ja 4. osasto käsittelevät puolestaan rikosasioita. Lainkäyttöosastojen yhteydessä toimii summaaristen asioiden yksikkö, joka käsittelee riidattomia velkomusasioita kirjallisessa menettelyssä. Hallinto-osaston yhteydessä toimii asiakaspalvelu- ja kirjaamoyksikkö sekä tiedoksiantoyksikkö eli haastemiehet.²⁴

Kärjäoikeuden hallintoasioissa päällikkönä toimii laamanni, jonka apuna toimii osastonjohtajista koostuva johtoryhmä. Kullakin lainkäyttöosastolla on esimiehenä osastonjohtaja ja lähiesimiehenä osastovastaava. Hallinto-osaston esimiehenä toimii hallintopäällikkö. Lisäksi kärjäoikeudella on yhteistyökomitea, jonka tehtävänä on toimia viraston ja henkilöstön välillä yhteistoimintaelimenä.²⁵

²⁴ Oikeuslaitos 2017b.

²⁵ Oikeuslaitos 2017b.

4 DIGITALISAATIO JULKISHALLINNOSSA

4.1 Digitalisaatiosta yleisesti

Teknologian kehitys on 2000-luvulla kiihtynyt ja erityisesti digitaalinen teknologia on muuttanut perustavanlaatuisesti tapaamme elää, työskennellä ja olla vuorovaikutuksessa keskenämme. Digitalisaatio on teknologian kehityksen muoto, joka kuvaa tämän hetken murrosvaihetta voimakkaimmin. Se tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että yhä suurempi määrä prosesseja siirtyy digitaaliseen muotoon. Teknologinen kehitys luo puitteet muun muassa uudentyypisille julkisen sektorin verkostoille ja synnyttää uusia innovatiivisen organisoitumisen muotoja, kun muun muassa viestinnän kustannukset pienenevät ja tiedontuotanto nopeutuu.²⁶ Digitalisaatio voidaankin määritellä esimerkiksi toimintatapojen uudistamiseksi, prosessien digitalisoimiseksi ja palveluiden sähköistämiseksi uusien digitaalisten teknologioiden avulla. Kyse on isosta oivalluksesta, miten omaa toimintaa voidaan muuttaa jopa radikaalisti tietotekniikan avulla.²⁷

Suomi on tutkitusti edelläkävijöitä digitalisaatiossa ja sähköisessä hallinnossa. Kuitenkin julkishallinnon osalta Suomen kehitys on kansainvälisten tutkimusten perusteella viime vuosina taantunut ja vuosikausia käytössä olleet toimintamallit alkavat olla vanhentuneita. Valtiokonttorin tekemän selvityksen mukaan julkishallinnossa tehdään edelleen paljon päällekkäistä työtä eikä nykyteknologian tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnetä riittävästi.²⁸

Julkisen hallinnon digitalisaatioon on jo vuosikymmenien ajan kohdistunut paljon odotuksia. Sen toivotaan muun muassa tehostavan tuottavuutta ja parantavan palvelun laatua sekä saavan aikaan kustannussäästöjä. Tehokas julkinen sektori on kansalaisen etu niin palvelujen käyttäjänä kuin niiden rahoittajanakin. Julkisen sektorin kustannustehokkuudella tarkoitetaan sitä, paljonko ja mitä saadaan aikaan käytettävissä olevilla voimavaroilla.²⁹ Työn tuottavuuden kasvuun vaikuttavat voimakkaimmin teknologian käyttö, tietojen ja taitojen kehitys sekä rakenteelliset uudistukset.³⁰ Suomessa on otettukin käyttöön

²⁶ Af Ursin ym. 2016, 216-217.

²⁷ Valtiovarainministeriö 2016.

²⁸ Valtiokonttori 2016.

²⁹ Korpela & Mäkitalo 2008, 162.

³⁰ Korpela & Mäkitalo 2008, 164.

jo monia uudistuksia digitalisaation edistämiseksi julkishallinnossa.³¹

Digitalisaatiolla ja kokeiluilla on myös pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa keskeinen asema. Hallitus on syyskuussa 2016 pitämässään strategiaistunnossaan muun muassa linjannut, että Suomen julkishallinto ottaa mallia Tanskassa jo neljä vuotta käytössä olleesta käytännöstä ja alkaa vuonna 2018 lähettää kansalaisille viestit vain sähköisessä muodossa. Sähköisen asiointin on arvioitu kertakustannukseltaan olevan noin kymmenen euroa edullisempi tapa asioida. Tanskalaiset ovat arvioineet saavuttaneensa sähköisellä postilaatikolla jo noin sadan miljoonan euron vuosittaiset kustannussäästöt.³²

Tulevaisuuden digitalisaatio nähdään vallankumouksellisena, toimintaa mullistavana uudistamisena. Muutos ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, vaan se vaatii digitaalisten valmiuksien kehittämisen ohella ennen kaikkea asennemuutosta. Ennen kuin voimme tehdä asioita uudella tavalla, meidän on opeteltava, ja oppiminen tapahtuu vain tekemällä. Tämän vuoksi toimintojen digitalisoinnissa on tärkeää, että opettelu aloitetaan varhaisessa vaiheessa ja oppiminen tapahtuu kokeilujen ja erehdysten kautta.³³

Tekniikka ei ole enää digitaalisen kehityksen esteenä, vaan suurimpana esteenä digitalisuuden etenemiselle on vakiintunut ja kaavoihin kangistunut tapamme toimia eli ihmisten, yritysten ja hallinnon asenteet ja rutiinit. Jotta digitaalisten palveluiden käyttöönotto koettaisiin helpommin lähestyttäväksi, vaaditaan järjestelmien helppokäyttöisyyttä, koulutusta ja markkinointia.³⁴ Digitalisaation tuomilla muutoksilla tulee olemaan merkittävä vaikutus työtapoihin ja työtehtäviin, ja se vaatii käyttäjältään uudenlaista osaamista ja ennen kaikkea asennemuutosta. Digitalisaation kehittyminen voidaan nähdä sekä haasteena että mahdollisuutena. Esimerkiksi AIPA-hankkeessa on suurimmaksi osaksi kyse nimenomaan omaksuttujen toimintatapojen muuttamisesta, joita uusi sähköinen järjestelmä ainoastaan tukee taustalla.

Digivallankumousta ja AIPAA odotellessa monissa oikeuslaitoksen virastoissa on alettu jo valmistautua tulevaan kehittämällä työntekijöiden yleisiä ict-valmiuksia, kokeilemalla rohkeasti uusia sähköisiä toimintatapoja sekä karsimalla päällekkäisiä toimintatapoja pois. Esimerkiksi Lapin käräjäoikeudessa on ryhdytty kokeilemaan, voidaanko oikeuden-

³¹ Federley ym. 2017, 7.

³² Valtiovarainministeriö 2017.

³³ Valtiovarainministeriö 2015.

³⁴ Junger 2015, 9.

käynti viedä alusta loppuun läpi ilman kyniä ja papereita nykyisin käytössä olevien järjestelmien avulla. Suurten paperipinojen tilalla on nyt johtoja ja tietokoneiden näyttöjä. Kun kaikki oikeudenkäyntiaineisto on sähköisessä muodossa, pysyvät laajatkin oikeudenkäyntiaineistot hallinnassa, ja muistiinpanojen ja kirjanmerkkien tekeminen onnistuu asiakirjan muokkausohjelmalla vaivattomasti. Myös muut oikeudenkäynnin osapuolet ovat päässeet mukaan kokeiluun eikä istutokäsittelyyn osallistuminen välttämättä edellytä edes fyysistä paikallaoloa, vaan siihen voi osallistua tarvittaessa myös videoyhteyden avulla. Kokeilu on osoittautunut käytännössä hyvin toimivaksi.³⁵

Myös Pirkanmaan kärjäoikeus on onnistuneella esimerkillään osoittanut, että pienillä muutoksilla on mahdollista saada työskentelyä jo nykyisillä järjestelmillä tehostettua ja menettelyä nopeutettua. Pirkanmaan kärjäoikeuden kehittämästä sähköisen velkajärjestelyn toimintamallista kerrotaan enemmän tämän työn empiirisessä osuudessa.

Seuraavaksi luodaan tarkempi katsaus oikeusministeriön aineistopankki- eli AIPA-hankkeeseen, joka tuo oikeuslaitoksen mukaan yhteiskunnan digitalisoitumiseen.

4.2 Oikeusministeriön AIPA-hanke

4.2.1 Tavoite

Oikeusministeriö on vuonna 2010 asettanut syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten toiminnan kehittämishankkeen eli niin sanottu AIPA-hankkeen. Lyhenne AIPA tulee sanasta aineistopankki.³⁶

Hankkeen päätavoitteena on kehittää syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten toimintaa ja luoda yhtenäinen järjestelmä, jossa syyttäjänvirastot ja yleiset tuomioistuimet käsittelevät kaikki lainkäyttöasioita koskevat toimintonsa asian vireille tulosta sen ratkaisemiseen ja arkistointiin saakka sähköisesti. Sähköinen arkistointi tulee mahdolliseksi, kun kaikille toimijoille määritellään sähköiset arkistoinninmuodostussuunnitelmat, eAMSit. Uusi AIPA-tietojärjestelmä tukee tätä toimintatavoissa olennaisesti tapahtuvaa muutosta.³⁷

³⁵ Cygnel 2016, 26.

³⁶ Oikeuslaitos 2017c.

³⁷ OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010.

Nykyisin asian- ja dokumentinhallinta hoidetaan syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimissa useilla erillisillä sovelluksilla, jotka eivät keskustelee keskenään ja jotka ovat olleet käytössä jo reilun parin vuosikymmenen ajan ja ovat nyt tulleet elinkaarensa päähän.³⁸ Asianhallinnalla tarkoitetaan organisaation toimintaprosesseihin sisältyvien asioiden ja asiakirjojen käsittelyn ohjaamista niiden koko elinkaaren ajan.³⁹

Syyttäjillä ja kärjäoikeuksilla on tällä hetkellä käytössään asiankäsittelyjärjestelmä Sakari, jolla toteutetaan rikosasioiden diaaritoiminnot. Sakarin yhteydessä toimii Lotus Notes -järjestelmä, jolla luodaan ja hallitaan asiakirjoja. Siviiliasioita kärjäoikeudet käsittelevät Tuomas-asianhallintajärjestelmässä, ja asiakirjojen luominen ja hallinta tapahtuvat Tuomakseen liitetyllä Lotus Notes -järjestelmällä.⁴⁰

Poliisilla puolestaan on käytössään Patja-asiankäsittelyjärjestelmä, jolla esimerkiksi rikosasioiden tunnistetiedot ja tutkintailmoitukset siirtyvät esitutkintaviranomaiselta syyttäjälle sähköisesti, koska järjestelmällä on liittymä syyttäjien Sakariin.⁴¹

Muutoksenhakutuomioistuimissa, eli hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa, rikos- ja siviiliasioden asian- ja dokumentinhallinta on toteutettu Lotus Notes -järjestelmällä, ja tuomioasiakirjat luodaan järjestelmään integroidulla tekstinkäsittelyohjelmalla.⁴²

Uudella AIPA-järjestelmällä korvataan nykyisin käytössä olevat erilliset järjestelmät. Asioiden ja dokumenttien hallintaa varten luodaan niin sanottu aineistopankki, johon esimerkiksi sähköinen esitutkinta-aineisto siirtyy poliisilta, ja jossa tuotetaan ja hallinnoidaan asioiden oikeudenkäyntiaineistoa. Kaikki oikeudenkäynnin osapuolet voivat hyödyntää aineistopankissa olevaa materiaalia.⁴³ AIPA ei siis ole pelkästään viranomaisten välinen järjestelmä, vaan se on myös muuan muassa asianajajien linkki tuomioistuimiin. AIPA-portaalin kautta asianajajat pääsevät esimerkiksi laittamaan asioita vireille, toimittamaan lausumia tai seuraamaan prosessin etenemistä.⁴⁴

³⁸ OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010.

³⁹ Valtiovarainministeriö 2009.

⁴⁰ OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010.

⁴¹ OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010.

⁴² OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010.

⁴³ OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010.

⁴⁴ Cygnel 2016, 26.

4.2.2 Hankkeen organisointi

Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston yhteydessä toimii AIPA-hanketoimisto, johon on koottu asiantuntijoita tuomioistuimista ja syyttäjänvirastoista. Hanketoimiston tehtävänä on varmistaa, että tuleva tietojärjestelmä vastaa yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen tarpeita. AIPAssa korostetaan ennen kaikkea käyttäjälähtöisyyttä ja helppokäyttöisyyttä. Siksi sen luomiseen osallistuu oman työnsä asiantuntijoita, jotka tulevat olemaan myös järjestelmän loppukäyttäjiä. Vastuu hankkeen eri osista on jaettu useille eri alatyöryhmille.⁴⁵

Tietojärjestelmähanke vastaa syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten toiminnallisia tarpeita vastaavan tietojärjestelmän toteuttamisesta ja käyttöönottamisesta.⁴⁶ Sidosryhmäyhteistyön ja hankkeen koordinaation työryhmä huolehtii hankkeen etenemisen ja osaprojektien sekä työryhmien välisen yhteistyön koordinoinnista, kuten projektien aikataulujen suunnittelusta sekä hankkeen yhteistyöstä hallinnonalan sisäisten ja ulkoisten yhteistyökumppaneiden kanssa.⁴⁷

Tiedonohjaustyöryhmän tehtävänä on vastata AIPA-tiedonohjaussuunnitelman laatimisesta ja muun muassa sitä säätelevän SÄHKE2-normin mukaisuudesta. Arkistolaitoksen SÄHKE2-normi (AL 9815/07.01.01.00/2008) ohjaa julkishallinnon asiakirjahallintaa sähköisessä toimintaympäristössä asettamalla reunaehdot asiakirjallisten tietojen käsittelyprosessien sähköistämiseksi, hyvälle tiedonhallintatavalle ja tiedon luotettavalle sähköiselle säilyttämiseksi.⁴⁸

Lainsäädäntötyöryhmän tehtävänä on kartoittaa AIPAn tuottamat lainsäädännölliset tarpeet ja lainsäädäntökytkökset. Tietosuojatyöryhmä puolestaan vastaa AIPAn liittyvien tietosuojakysymysten kartoittamisesta. Tietoturvatyöryhmä sen sijaan kartoittaa AIPAn tietoturvakysymykset.⁴⁹

Viestintätyöryhmän vastuulla on huolehtia hankkeen ulkoisesta ja sisäisestä viestinnästä, suunnitella toiminnan muutosta, hallintaa ja läpivientiä sekä huolehtia muutosviestinnän kulkeutumisesta yksiköihin. Koulutustyöryhmä vastaa AIPAn koulutuksesta.

⁴⁵ Oikeusministeriö 2017a.

⁴⁶ Oikeusministeriö 2017a.

⁴⁷ Oikeusministeriö 2017a.

⁴⁸ Oikeusministeriö 2017a.

⁴⁹ Oikeusministeriö 2017a.

Henkilöstörakennetyöryhmä kartoittaa, mitä muutoksia yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen tehtävissä työkuviin tulee hankkeessa tapahtuvan toiminnan kehittämisen ja uuden tietojärjestelmän käyttöönoton myötä. Lisäksi se luo esityksiä, miten tuottavuusparannuksia voitaisiin kohdentaa uudelleen.⁵⁰

Muutokseen valmistautumista varten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen edustajista on koottu hovioikeuspiireittäin alueellisten avainvaikuttajien verkosto. Avainvaikuttajat välittävät tietoa alueensa virastojen kesken sekä virastojen ja hanketoimiston välillä. Jokaiseen virastoon on tämän lisäksi nimetty virastokouluttajat, joiden tehtävänä on kouluttaa virastonsa henkilöstö AIPAn käyttöön sekä toimia lähitukena AIPAn käyttöönoton jälkeen. Ennen käyttöönottoja virastokouluttajat ovat mukana sähköisten työtapojen kokeilujen toteuttamisessa virastoissaan.⁵¹

Viestinviejinä hanketoimiston ja eri virastojen välillä toimivat AIPA-virastovastaavat. Jokaisesta virastosta on nimetty kaksi virastovastaavaa, yksi lainkäyttö- ja toinen kansliahenkilöstöstä. He osallistuvat omalta osaltaan AIPAn kehittämiseen tuomalla esiin virastoissaan esille tulleita käyttäjien kysymyksiä, tarpeita ja toiveita. Tiedotuspäivillä tiedotetaan muun muassa hankkeen etenemisestä ja keskustellaan työyhteisöissä esille tulleista kysymyksistä. Virastovastaavat välittävät tiedotustilaisuuksissa esille tulleet asiat tiedoksi oman virastonsa henkilöstölle. Virastovastaavilla on siten suuri vastuu muutosviestinnästä omissa yksiköissään.⁵²

4.2.3 Toteutusaikataulu

Sähköinen AIPA-järjestelmä otetaan käyttöön vaiheittain. Tavoitteena on, että vuoden 2019 loppuun mennessä kaikki lainkäyttöön liittyvät toiminnot hoidetaan syyttäjänvirastoissa ja yleisissä tuomioistuimissa sähköisesti.⁵³

Järjestelmän käyttö on aloitettu syyttäjänvirastojen summaarisissa sakkomenettelyasioissa 1.12.2016. Seuraavana vuorossa ovat pakkokeinoasiat käräjäoikeuksissa syksyllä 2017, minkä jälkeen nopealla tahdilla järjestelmän käyttöönotto laajenee muihin asiaryhmiin ja oikeusasteisiin. Riita- ja hakemusasioiden käyttöönoton yhteydessä on tarkoitus

⁵⁰ Oikeusministeriö 2017a.

⁵¹ Oikeuslaitos 2015.

⁵² Oikeuslaitos 2015.

⁵³ Oikeusministeriö 2016.

lanseerata myös sähköinen asiointiportaali asianajajia ja asianosaisia varten.

Vaiheittaisen käyttöönoton on katsottu olevan riskienhallintanäkökulmasta perusteltua. Jos käytössä ilmenee, että jokin järjestelmän osa vaatii uudelleen suunnittelemista, asiaan voidaan puuttua ja se voidaan korjata ennen kuin järjestelmä otetaan käyttöön kaikissa virastoissa.

Kuvio 1. AIPAN käyttöönoton vaiheet.

5 YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELY

Tässä kappaleessa jäsenellään yksityishenkilön velkajärjestelymenettelyä tuomioistuinmessä ja esitellään sitä säätelevää lainsäädäntöä. Prosessi käydään läpi vain pääpiirteissään.

5.1 Yleistä velkajärjestelystä

Yksityishenkilön velkajärjestelyllä tarkoitetaan velallisen hakemuksella käynnistyvää menettelyä, jossa maksukyvyttömän yksityishenkilön kaikki ennen velkajärjestelyn alkamista syntyneet velat järjestellään samalla kertaa uudelleen siten, että tuomioistuin vahvistaa velalliselle tämän todellista maksukykyä vastaavan, määräaikaisen maksuohjelman, jonka laatimiseen määrätään yleensä selvittäjä.⁵⁴ Velkajärjestelyn tavoitteena on antaa maksukyvyttömille yksityishenkilöille mahdollisuus selviytyä veloistaan ja korjata taloudellinen tilanteensa samalla kun velkojat saavat velallisen olosuhteisiin nähden mahdollisimman suuren osan saatavistaan.⁵⁵ Myös vakuusvelkoja eli sellaisia velkoja, joista velkojalla on velallisen asettama vakuus, kuten asuntolaina, voidaan järjestellä uudelleen. Yksityishenkilön velkajärjestely voi käynnistyä ainoastaan velallisen omasta hakemuksesta, mutta puoliset, kanssavelalliset sekä velallinen ja takaaja voivat hakea velkajärjestelyä myös yhdessä.⁵⁶

Velkajärjestelyssä velkojen maksamiseen lasketaan käytettäväksi sekä velallisen ansaintakyky, eli saatavissa olevat tulot välttämättömillä elinkustannuksilla vähennettynä, että velallisen rahaksi muutettava varallisuus, lukuun ottamatta perusturvaan kuuluvaa omaisuutta. Velalliselle turvataan kuitenkin perustoimeentulo, mutta sen tason ylittävät tulot ja varat on käytettävä täysimääräisesti velkojen maksamiseen. Maksuvaralla tarkoitetaan sitä rahamäärää, joka velallisen tuloista jää kuukautta kohti käytettäväksi velkojen maksamiseen. Mikäli velallisella ei ole rahaksi muutettavaa varallisuutta ja hänen tulonsa ovat pysyvästi niin pienet, että maksuvara on negatiivinen, voidaan maksuvelvollisuus poistaa velkajärjestelyssä kokonaan eli vahvistaa velalliselle niin sanottu nollamaksuohjelma. Tällöin veloille ei kerry suorituksia lainkaan ja ne jäävät velkojille luottotappioiksi.⁵⁷

⁵⁴ Koskelo & Lehtimäki, 28.

⁵⁵ Koskelo & Lehtimäki, 27.

⁵⁶ Koskelo & Lehtimäki, 29.

⁵⁷ Koskelo & Lehtimäki, 30.

Maksuohjelmaa noudattamalla velallinen vapautuu veloista siltä osin kuin niille ei kerry suorituksia maksuohjelman aikana.⁵⁸

5.2 Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä

5.2.1 Lain tarkoitus

Yksityishenkilöiden velkajärjestelyä koskevan lainsäädännön taustalla ovat 1980- ja 1990-luvun vaihteen taloudellisen laman aiheuttamat velkaongelmat. Kun kotitalouksien velkaantuminen oli 1980-luvulla voimakkaasti kasvanut ja laman aikana työttömyys, konkurssit, asuntojen hinnan lasku sekä takaukset olivat johtaneet vakaviin ylivelkaantumisongelmiin, tarvittiin uusia ongelmanratkaisukeinoja, joilla voitiin helpottaa taloudelliseen ahdinkoon ajautuneita yksityishenkilöitä selviytymään ylivoimaisesta velkataakastaan.⁵⁹

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annettu laki (jäljempänä velkajärjestelylaki, VJL) tuli voimaan 8.2.1993 laman ollessa syvimmillään. Lain säätämisen arvioitiin auttavan erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa ylivelkaantuminen oli aiheutunut ilman velallisen omaa syytä. Velkajärjestelylain tarkoituksena on mahdollistaa ylivelkaantuneen henkilön taloudellisen tilanteen korjaaminen ja samalla taata velkojille oikeudenmukainen osuus velallisen nykyisistä ja tulevista tuloista sekä pyrkiä minimoimaan yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia. Tältä osin laki on täyttänyt sille asetetut tavoitteet ja velkajärjestelystä on sittemmin tullut pysyvä ja välttämätön keino ylivelkaantuneiden henkilöiden taloudellisen tilanteen korjaamisessa.⁶⁰

Velkajärjestelylain säätämisestä kuluneen yli kahden vuosikymmenen aikana velkajärjestelyä hakeneiden velkarakenteessa on tapahtunut selkeä muutos. 1990-luvun laman aikana kotitalouksien velkaongelmat johtuivat ennen kaikkea työttömyydestä ja ylivelkaantumiseen oli ajautettu pääasiassa asunto-, takaus- tai yritysvelkojen takia, kun taas nykypäivänä yleisin syy ylivelkaantumisen taustalla on taitamattomuus talousasioiden hallinnassa.⁶¹ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemästä selvityksestä ”Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu” käy

⁵⁸ Koskelo & Lehtimäki, 28

⁵⁹ Oikeusministeriö 2013, 14.

⁶⁰ Oikeusministeriö 2013, 14.

⁶¹ Valkama 2011.

ilmi, että yli puolella velkajärjestelyyn hakeutuvista talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista velat koostuvat pääasiassa kulutusluotoista, pikalainoista ja maksamattomista laskuista.⁶² Nyky-yhteiskuntaa voidaankin luonnehtia luottoyhteiskunnaksi, jossa luottojen käyttö on sekä kansalaisten että yritysten keskuudessa yleistynyt ja jossa luottojen markkinointi on jopa aggressiivista ja perintä tehokasta. Monet syyt, kuten luottojen helppo saatavuus ja alhainen korkotaso, ovat johtaneet siihen, että kotitalouksen velkaantumisaste on noussut dramaattisesti.⁶³

5.2.2 Lakimuutos 1.1.2015

Velkajärjestelylakia on muutettu sen säätämisen jälkeen useita kertoja pääasiassa suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneiden olennaisten muutosten johdosta ja lähinnä tuomioistuinmenettelyyn liittyvien säännösten osalta. Osa muutoksista on ollut periaatteellisesti tärkeitä ja parantanut lain toimivuutta, kun taas osa on koskenut yksittäisiä kysymyksiä.⁶⁴

Viimeisin lakimuutos tuli voimaan 1.1.2015. Viimeisimmän velkajärjestelylain tarkistamisen yhtenä tavoitteena on ollut tehostaa menettelyä, vähentää viranomaisten ja velkojien työmäärää ja tällä tavalla pienentää kustannuksia.⁶⁵ Velkajärjestelymenettely sitoo merkittävästi talous- ja velkaneuvonnan sekä tuomioistuinten resursseja, kun samaan aikaan säästöpainet aiheuttavat resurssien vähenemistä. Velkajärjestelystä aiheutuu myös kustannuksia julkiselle taloudelle, velkojille sekä velalliselle itselleen. Julkista taloutta rasittavat velkaneuvonnasta ja velkaantuneiden avustamisesta, selvittäjien toiminnasta sekä velkajärjestelyjen tuomioistuinmenettelystä syntyvät kustannukset.⁶⁶ Tämän vuoksi kaikki menettelyä tehostavat ja kustannussäästöjä aikaansaavat uudistukset ovatkin erittäin perusteltuja ja tervetulleita. Nyt jo tehdyistä muutoksista huolimatta velkajärjestelyssä nähdään edelleen tarvetta tehostaa menettelyä ja pienentää kustannuksia.⁶⁷

⁶² HE 83/2014 vp, 2.1.2.

⁶³ Oikeusministeriö 2013, 33.

⁶⁴ Oikeusministeriö 2013, 14.

⁶⁵ LaVM 12/2014 vp – HE 83/2014, 6.

⁶⁶ HE 98/2002 vp, 1.1.

⁶⁷ LaVM 12/2014 vp – HE 83/2014, 7.

Useilla velkajärjestelylaki- ja säädösmuutoksilla on pyritty muun muassa yksinkertaistamaan menettelyä, lyhentämään käsittelyaikoja sekä tehostamaan ja helpottamaan käsittelijöiden työtä tuomioistuimissa. Menettelyn yksinkertaistamisen kannalta lakiin tehdyt merkittävimmät uudistukset tehtiin velkajärjestelylain 11b §:ään. Uudistukset koskivat velkaselvittelyä, jonka tarkoituksena on velallisen taloudellisen tilanteen selvittäminen ennen velkajärjestelyn hakemista. Tässä työssä tarkastellaan vuonna 2015 voimaan tullutta lakimuutosta velkajärjestelylain 11b §:ssä tehtyjen muutosten valossa. Muutoksella on ollut olennainen vaikutus sähköisen velkajärjestelymenettelyn kehittämiseen tuomioistuimissa sekä menettelyn nopeuttamisen kannalta. Lain 11b §:n sisältöä muutettiin siten, että se mahdollistaa muun muassa tiedoksiantojen toimittamisen sähköisesti. Tätä ennen tiedoksiannot ja ilmoitukset täytyi toimittaa velkojille pääsääntöisesti postitse, mistä aiheutui vuosittain satojen tuhansien eurojen kopiointi- ja postituskuluja.⁶⁸

Velkojan tulee velkajärjestelylain 11b §:n mukaisessa velkaselvittelyssä velallisen pyynnöstä ilmoittaa saatavan peruste, eräpäivä sekä pääoman, koron ja perintäkulujen määrä eriteltyinä velallisen pyytämälle ”saldopäivälle” laskettuna. Maksuohjelmassa käytetään näitä samoja saldotietoja, eikä niitä päivitetä enää velkajärjestelyn aloittamispäivälle. Jos saldopäivästä on velkajärjestelyn aloittamispäivänä kulunut yli neljä kuukautta, esimerkiksi velkajärjestelyn myöntämisen ollessa riitainen, voivat velkojat pyytää saldon päivittämistä velkajärjestelyn aloittamispäivää vastaavaksi. Muutoksen tavoitteena on ollut välttää saatavalle kertyvän koron laskeminen useaan kertaan menettelyn aikana. Tarkoituksena on ollut myös poistaa ylimääräisiä työvaiheita, joilla ei ole käytännössä vaikutusta velkojille tulevaan suorituksen määrään.⁶⁹

Tämän lisäksi velkojan tulee ilmoittaa prosessiosoitteeksi sähköpostiosoite, johon käräjäoikeus ja selvittäjä voivat toimittaa laissa tarkoitetut ilmoitukset ja tiedoksiannot. Mikäli velkoja ilmoittaa haluavansa käyttää postiosoitetta prosessiosoitteena, toimitetaan tiedoksiannot ja ilmoitukset hänelle postitse.

Kyseisillä lakimuutoksilla pyritään yksinkertaistamaan ja nopeuttamaan velkajärjestelyasian käsittelyä tuomioistuimissa, poistamaan päällekkäisiä menettelyvaiheita ja tuo-

⁶⁸ HE 83/2014 vp, 2.3.7.

⁶⁹ HE 83/2014 vp, 2.3.7.

maan sen myötä kustannussäästöjä. Postitiedoksiannon käyttäminen on työlästä ja kallista, sillä se edellyttää usein satojen sivujen kopioimista ja postittamista velkojille, joiden määrä on velallisten luottorakenteen muutosten vuoksi kasvussa.⁷⁰

5.3 Velkajärjestelyn edellytykset

Velkajärjestelylain 9 §:ssä säädetään velkajärjestelyn aloittamisen edellytyksistä. Velkajärjestely voidaan myöntää yksityishenkilölle, jolla on kotipaikka Suomessa (VJL 2.1 §). Velkajärjestelyn yleisenä edellytyksenä on velallisen maksukyvyttömyys eli velallinen on muutoin kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä (VJL 3.1 § 2 k). Lisäksi velkajärjestelyn myöntämisen edellytyksenä on, että maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on velallisen maksukyvyn heikentyminen olosuhteissa tapahtuneiden epäedullisten muutosten, kuten sairauden, työttömyyden tai työkyvyttömyyden, vuoksi tai että velkajärjestelylle on muuten painavat perusteet ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn. Velkajärjestely voidaan myöntää vain, jos velallinen ei kohtuudella kykene parantamaan maksukykyään selviytyäkseen veloistaan (VJL 9 §).

Velallisen maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon velallisen:

- 1) varallisuuden realisointimahdollisuudet (esimerkiksi asunnon myynti);
- 2) tulot ja ansaintamahdollisuudet;
- 3) välttämättömät elinkustannukset;
- 4) elatusvelvollisuus; ja
- 5) muut taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat.⁷¹

5.4 Velkajärjestelyn esteet

Velkajärjestelylain 10 §:ssä säädetään velkajärjestelyn esteistä, joiden tavoitteena on sulkea pois velkajärjestelystä sellaiset henkilöt, jotka ovat selvästi velkaantuneet siten, että velkojen alentamiselle ei ole perusteita. Velkajärjestelyä ei voida velkajärjestelylain 10 §:n mukaan myöntää, jos:

⁷⁰ Oikeusministeriö 2013, 64.

⁷¹ Rikalainen & Uitto 2008, 281.

1. *velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen;*
2. *velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta taikka hänen syykseen on luettu rikos, ja hänelle voidaan rikoksen perusteella määrätä maksuvelvollisuus, eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen;*
3. *merkittävänä pidettävää velkaa on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syytä lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluonteista;*
4. *velallinen on olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellista asemaansa velkojien vahingoittamiseksi, tai on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menettelleen näin;*
5. *velallinen on ulosottomenettelyssä pakoillut, salannut tulojaan tai varojaan taikka antanut niistä vääriä tai harhaanjohtavia tietoja;*
6. *velallinen on tahallaan antanut velkojalle taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen, ja velallisen menettelyä on luoton määrä ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä erityisen moitittavana;*
7. *velkojen perusteesta ja syntyolosuhteista, velallisen tavasta hoitaa omaa talouttaan tai muista seikoista voidaan päätellä olevan todennäköistä, että velallinen on velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen tai velallisen velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina ottaen huomioon velallisen ikä, asema ja muut olosuhteet sekä se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti;*
8. *velallinen on velkajärjestelyä varten antanut taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, laiminlyönyt VJL 6 §:ssä sääde-*

tyn tietojenantovelvollisuutensa tai 7 §:ssä säädetyn myötävaikutusvelvollisuutensa, rikkonut 12 §:ssä säädetyn maksu- ja vakuudenasettamiskiellon tai muutoin menettelyllään tai laiminlyönnillään vaikeuttanut velkajärjestelyä;

9. *on perusteltua syytä olettaa, että velallinen ei tulisi noudattamaan maksuohjelmaa;*
10. *velalliselle on aiemmin myönnetty velkajärjestely, joka on johtanut maksuohjelman vahvistamiseen; tai*
11. *yksityishenkilöiden välisen merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta.*

Jos velallisen aikaisempi velkajärjestelyhakemus on hylätty, jätetty tutkimatta, peruutettu tai jäänyt sillensä, ei tällaista hakemusta voida katsoa esteeksi velallisen myöhemmin tekemän hakemuksen myöntämiselle.⁷²

Velkajärjestelyn myöntämisen esteenä voi olla myös se, että velallisen maksukyky on heikentynyt vain väliaikaisesti niin, että hänellä ei ole maksuvaraa lainkaan tai hän ei maksaisi tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Velalliselle voidaan myöntää velkajärjestely vasta, kun väliaikaista syytä ei enää ole tai alun perin väliaikaiseksi katsottu tilanne on muuttunut pysyväksi tai pitkäaikaiseksi (VJL 9a §).

Velkajärjestely voidaan esteestä huolimatta kuitenkin myöntää, jos siihen on painavia syitä ottaen huomioon erityisesti velallisen toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumisesta kulunut aika ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojen kannalta (VJL 10a §).

5.5 Velkajärjestelyn keinot

Velkajärjestelyssä voidaan sen piiriin kuuluvien velkojen osalta VJL 25 §:n mukaan:

1. *muuttaa velan maksuaikataulua;*

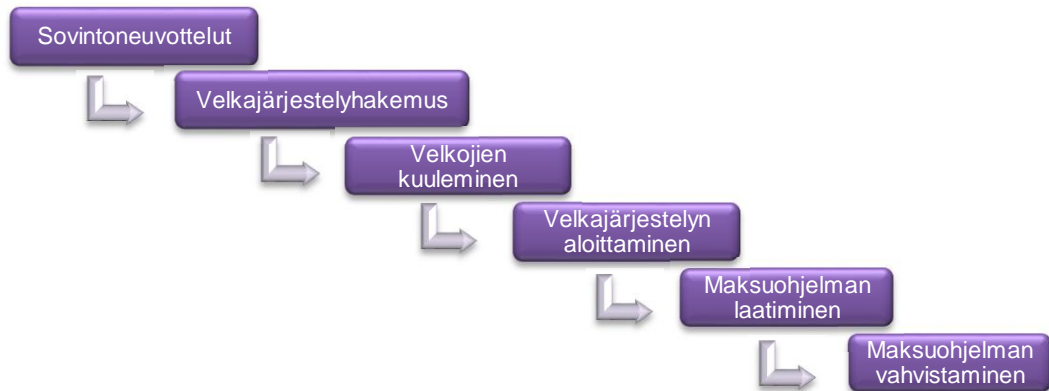
⁷² Rikalainen & Uitto 2008, 286.

2. määrätä, että velallisen maksusuoritukset on luettava ensin velan pääoman ja vasta sen jälkeen luottokustannusten lyhennykseksi;
3. alentaa jäljellä olevaan luottoaikaan kohdistuvien luottokustannusten maksuvelvollisuutta;
4. alentaa maksamatta olevan velan määrää; tai
5. poistaa velan maksuvelvollisuus kokonaan.

Velka voidaan maksaa kokonaan tai osaksi kertasuorituksena tätä tarkoitusta varten otettavalla uudella velalla. Velkaan on sovellettava velkojan kannalta lievintä keinoa, joka riittää korjaamaan velallisen taloudellisen tilanteen. Velan määrän alentaminen tai velan maksuvelvollisuuden poistaminen kokonaan tulevat kysymykseen vain sinä tapauksessa, jos velkajärjestelyä ei muuten voida toteuttaa. (VJL 25 §.)

5.6 Velkajärjestelyn vaiheet

Alla olevassa kuviossa on havainnollistettu velkajärjestelyprosessin eri vaiheet, joita esitellään seuraavaksi tarkemmin.

Kuvio 2. Velkajärjestelyprosessin vaiheet.

5.6.1 Sovintoneuvottelut ja velkajärjestelyn hakeminen

Ennen velkajärjestelyyn hakeutumista velallisen on selvitettävä taloudellinen tilanteensa ja yritettävä päästä sovintoratkaisuun velkojensa kanssa. Yleensä tämä tapahtuu kunnan talous- ja velkaneuvojan avustuksella, mutta velallinen voi laatia hakemuksen myös

itse. Velallinen voidaan tarvittaessa myös ohjata hakemaan oikeudellista apua ja hänelle voidaan myöntää maksuton oikeudenkäynti sekä määrätä avustaja.⁷³

Mikäli sovintoratkaisua velkojien kanssa ei löydy, velallinen voi hakea velkajärjestelyä tuomioistuimelta. Menettelylliseltä luonteeltaan velkajärjestelyasia on rinnastettavissa hakemusasiaan, ja sen käsittelyyn sovelletaan yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 8 luvun säännösten lisäksi hakemusasioita yleisesti koskevia säännöksiä, jotka löytyvät oikeudenkäymiskaaren 8 luvusta. Velkajärjestelyhakemus on VJL 50 §:n säännöksen nojalla laadittava oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisesti sillä uhalla, että hakemus voidaan muutoin jättää tutkimatta. Hakemuksessa tulee ilmoittaa kaikki velat, varat, tulot ja menot sekä mahdollinen elatusvelvollisuus.

Hakemukseen on VJL 51 §:n nojalla liitettävä tarpeellinen selvitys velallisen maksukykyyn vaikuttavista seikoista sekä muista sellaisista seikoista, joilla voi olla merkitystä velkajärjestelyn aloittamisesta päätettäessä. Hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja selvityksistä on säädetty velkajärjestelyasetuksella (VJA 2–3 §). Hakemukseen voidaan liittää myös velallisen ehdotus maksuohjelmaksi ja ehdotus selvittäjäksi.⁷⁴ Velkajärjestelyasia tulee vireille, kun hakemus on saapunut käräjäoikeuteen.

5.6.2 Velkojien kuuleminen

Tuomioistuin varaa yleensä suurimmille velkojille sekä yksityisvelkojille tilaisuuden lausua kirjallisesti velkajärjestelyhakemuksen johdosta ennen velkajärjestelyn aloittamista. Epäselvissä tapauksissa voidaan velkojan pyynnöstä tai käräjäoikeuden harkinnan mukaan järjestää myös suullinen istuntokäsittely. Velkojat ottavat lausumassaan kantaa velkajärjestelyn edellytyksiin ja mahdollisiin esteisiin.⁷⁵ Mikäli kyseessä on riitainen asia, tuomioistuin voi pyytää velalliselta vielä lausumaa velkojien lausumien johdosta, mutta turhia lausumakierroksia pyritään kuitenkin välttämään, jotta asian ratkaiseminen ei viivästy.

⁷³ HE 98/2002 vp, 1.1.

⁷⁴ Rikalainen & Uitto 2008, 280.

⁷⁵ Rikalainen & Uitto 2008, 280.

5.6.3 Velkajärjestelyn aloittaminen ja sen oikeusvaikutukset

Tuomioistuimen on VJL 54 §:n mukaan tehtävä päätös velkajärjestelyn aloittamisesta, mikäli velkajärjestelylle on esitetyn perusteella olemassa edellytykset eikä estettä ole. Päätökseen, jolla velkajärjestelyn aloittamisesta on päätetty, ei saa hakea muutosta. Tuomioistuimen tulee velkajärjestelyn aloittamisesta päättäessään VJL 54 §:n mukaisesti:

1. asettaa määräpäivä, johon mennessä selvittäjän tulee toimittaa maksuohjelmaehdotus tuomioistuimelle, mikäli ehdotusta ei ole toimitettu jo hakemuksen yhteydessä;
2. asettaa määräpäivä, johon mennessä velkojien on ilmoitettava velkajärjestelyn piiriin kuuluvan velan määrä, mikäli se poikkeaa velallisen ilmoittamasta, sillä uhalla, että velallisen ilmoituksen ylittävä vaatimus voidaan muuten jättää maksuohjelmassa huomioon ottamatta;
3. asettaa, mikäli selvittäjää ei määrätä, määräpäivä, johon mennessä velkojien on toimitettava tuomioistuimelle lausuma velallisen hakemuksesta ja maksuohjelmaehdotuksesta uhalla, että lausumat muuten voidaan jättää huomioon ottamatta; ja
4. määrätä selvittäjä, jos siihen VJL 64 §:n mukaan on aihetta. Selvittäjä voidaan määrätä, jos se on velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden rahaksimuuton vuoksi tai muuten velkajärjestelyn toteuttamiseksi tarpeen.

Velkajärjestelyn aloittamisella on erinäisiä oikeusvaikutuksia, jotka ovat voimassa maksuohjelman vahvistamiseen saakka. Velallinen ei VJL 12 §:n mukaan saa maksaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaansa eikä asettaa siitä vakuutta (maksu- ja vakuudenasettamiskielto). Maksukielto ei kuitenkaan koske etuoikeutettua oikeusapuvelkaa.

Voimaan astuvat myös VJL 13 §:n mukainen perintäkielto ja turvaamistoimenpiteiden kielto. Tällä tarkoitetaan sitä, että velalliseen ei saa kohdistaa toimenpiteitä maksukiellon piiriin kuuluvan velan perimiseksi tai sen suorittamisen turvaamiseksi eikä jo aloitettuja toimenpiteitä saa jatkaa. Myöskään maksuviivästyksen seuraamuksia ei tällaisen velan osalta saa kohdistaa velalliseen. Velkoja ei voi siis purkaa esimerkiksi vuokrasopimusta, siitä syystä, että velallinen on jättänyt maksamatta ennen velkajärjestelyn aloittamista

erääntyneitä vuokria, jotka kuuluvat velkajärjestelyn piiriin. Tällainen toimi olisi kiellon vastainen ja näin ollen mitätön.

Velkajärjestelyn aloittaminen saa aikaan myös VJL 17 §:n mukaisen ulosmittauskiellon. Tällä tarkoitetaan sitä, että velallisen omaisuutta ei saa ulosmitata velkajärjestelyn piiriin kuuluvasta velasta, lukuun ottamatta etuoikeutettua elatusapuvelkaa. Kiellon vastainen ulosmittaus on tehoton. Jos ulosmittaus on jo ehditty toimittaa, täytäntöönpano on keskeytettävä eikä ulosottomies saa tilittää hallussaan olevia varoja eteenpäin velkojille. Ulosottomiehen on säilytettävä ulosmittauksesta kertyneet tai kertyvät rahavarat, kunnes maksuohjelma vahvistetaan tai toisin määrätään.

VJL 18 §:n mukaisella täytäntöönpanokiellolla tarkoitetaan sitä, että velkajärjestelyn alettua ei saa panna täytäntöön päätöstä, joka koskee velallisen häättämistä hallinnassaan olevasta ja pääasiallisena asuntonaan käyttämästään huoneistosta, mikäli häädön perusteena on ennen velkajärjestelyn alkamista erääntyneen vuokran tai muun vastikkeen suorittamatta jättäminen. Myöskään sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä velkajärjestelyn alettua.

5.6.4 Maksuohjelmaehdotus

Tuomioistuin määrää velkajärjestelyä aloitettaessa yleensä selvittäjän laatimaan velallisen maksukykyä vastaavan maksuohjelmaehdotuksen (VJL 23 §). Selvittäjän tulee tällöin tuomioistuimen määräämän määräajan sisällä velkajärjestelyn aloittamispäätöksen antamisesta toimittaa maksuohjelmaehdotus tuomioistuimelle, joka vahvistaa ehdotuksen joko sellaisenaan tai muutettuna. Maksuohjelman sisällöstä säädetään velkajärjestelylain 36 §:ssä.

Velallinen voi myös itse toimittaa maksuohjelmaehdotuksen jo velkajärjestelyhakemuksensa yhteydessä. Viimeisimmässä velkajärjestelylain tarkistamisessa on lakiin otettu tarkemmat säännökset, joita sovelletaan silloin, kun maksuohjelmaehdotus toimitetaan tuomioistuimelle hakemuksen liitteenä. Menettely yksinkertaistuu ja käsittelyaika lyhenee, kun velkojia voidaan kuulla samanaikaisesti sekä hakemuksesta että maksuohjelmaehdotuksesta. Näissä tapauksissa tuomioistuin päättää samalla päätöksellä sekä velkajärjestelyn aloittamisesta, että maksuohjelman vahvistamisesta.

Maksuohjelman kestosta säädetään velkajärjestelylain 29–30 §:ssä. Maksuohjelman kesto voi olla kolmesta viiteen vuotta riippuen velallisen tilanteesta. Viisivuotiset maksuohjelmat määrätään pääasiassa niin sanottuina nollaohjelmina, joilla veloille ei kerry suorituksia lainkaan, tai velkajärjestely on myönnetty painavien syiden perusteella yleisestä esteestä huolimatta. Maksuohjelman määrääminen viittä vuotta pidemmäksi voi johtua joko maksuohjelman jatkamisesta yksityisvelkojan hyväksi, selvittäjän palkkion maksamiseksi tai siitä, että velallinen maksaa vakuusvelkaa tai velallisen omistusasuntoa ei määrätä realisoitavaksi velkajärjestelyssä.⁷⁶ Mikäli velallisella on velkaa, jonka vakuutena on hänen perusturvaansa kuuluvaa omaisuutta, kuten asunto, on velallisen mahdollista säilyttää omistusasuntonsa, jolloin maksuohjelman kesto on yleensä kymmenen vuotta.

5.7 Tuomioistuimen rooli

Velkajärjestelymenettelystä tuomioistuimessa säädetään velkajärjestelylain 8 luvussa. Velkajärjestelystä päättää VJL 49 §:n mukaan se tuomioistuin, joka on velallisen asuinpaikan mukaan määräytyvä yleinen oikeuspaikka. Yksityishenkilön velkajärjestely on tuomioistuinkeskeinen menettely, joka jakautuu kahteen päävaiheeseen. Hakemuksen ja velkojien lausumien perusteella tuomioistuin tekee päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta. Aloittamispäätöksessä se ottaa kantaa velkajärjestelyn edellytyksiin ja esteisiin, joista säädetään VJL:n 9–10 §:ssä. Mikäli velkajärjestelyn aloittamiselle on riittävät edellytykset, tuomioistuin määrää aloittamispäätöksellä yleensä selvittäjän laatimaan maksuohjelmaehdotuksen. Velkajärjestelyn edellytyksiä on käsitelty tämän työn luvussa 5.3.

Velkajärjestelymenettelyssä ei tarvita taloudellista asiantuntemusta, vaan sen keskiössä on lainkäyttö eli lain soveltaminen yksittäistapaukseen. Tuomioistuin arvioi velallisen maksukykyä ja suhteuttaa hänen velkavastuunsa. Maksuohjelman vahvistaminen on tyypillinen oikeudellinen ratkaisu.⁷⁷

⁷⁶ Oikeusministeriö 2013, 15.

⁷⁷ Koulu ym. 2004.

5.8 Talous- ja velkaneuvonnan rooli

Talous- ja velkaneuvonnalla on merkittävä rooli velkajärjestelyprosessin onnistuneen läpiviemisen kannalta. Velallisen mahdollisuus kääntyä talous- ja velkaneuvonnan puoleen velkajärjestelyasiassa parantaa yleisesti ottaen velkajärjestelyhakemusten laatua ja vähentää näin ollen tuomioistuimen työmäärää.⁷⁸

Kunnilla on lakisääteinen velvollisuus järjestää asukkailleen maksutonta velkaneuvontaa. Aluehallintovirasto vastaa talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 2 §:n nojalla siitä, että talous- ja velkaneuvontaa on riittävästi saatavissa viraston toimialueella. Aluehallintovirasto ja kunnat voivat talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 3 §:n nojalla myös sopia, että kunta huolehtii tehtävästä yhden tai useamman kunnan puolesta.

Velkaneuvonnan tarjoamisella pyritään yhtäältä ennaltaehkäisemään yksityishenkilöiden ylivelkaantumista ja päätymistä insolvenssimenettelyyn. Toisaalta velallinen saa talous- ja velkaneuvojilta apua kaikissa velkajärjestelymenettelyn vaiheissa.⁷⁹

Talous- ja velkaneuvonnan tehtävänä on talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 1 §:n mukaan:

- 1) antaa yksityishenkilölle tietoja ja neuvontaa talouden ja velkojen hoidossa;
- 2) avustaa velallista taloudenpidon suunnittelussa;
- 3) selvittää velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet ja avustaa velallista tämän selvittäessä mahdollisuuksia päästä velkojen kanssa sovintoon;
- 4) avustaa velallista velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa, etenkin velkajärjestelyhakemuksen ja muiden velkajärjestelylain edellyttämien selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa; sekä
- 5) ohjata velallinen hakemaan tarvittaessa oikeudellista apua.

Talous- ja velkaneuvojan kelpoisuudesta säädetään talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 6 §:ssä. Talous- ja velkaneuvojalla tulee olla alalle soveltuva korkeakoulututkinto sekä tehtävän asianmukaisen hoitamisen edellyttämä taito ja kokemus.

⁷⁸ HE 98/2002 vp, 1.1.

⁷⁹ Koulu ym. 2004.

5.9 Selvittäjän rooli

Myös selvittäjällä on tärkeä rooli velkajärjestelyprosessissa. Selvittäjän käyttö maksuohjelman laatimisessa keventää tuomioistuimen työtä, mutta toisaalta siitä aiheutuu myös lisäkustannuksia valtiolle.⁸⁰

Selvittäjän pääasiallisena tehtävänä on velkajärjestelylain 66 §:n mukaan laatia velallisen maksukykyä vastaava maksuohjelmaehdotus tuomioistuimen asettamassa määräajassa. Maksuohjelmaehdotusta laatiessaan selvittäjän on neuvoteltava velallisen ja velkojien kanssa ja annettava heille tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista sekä varattava heille tilaisuus lausua hakemuksesta ja ehdotuksesta. Selvittäjän tulee liittää tiivistelmä velkojien ja velallisen lausumista maksuohjelmaehdotukseen. Tuomioistuin voi määrätä selvittäjän velkajärjestelylain 66 §:n 3 momentin nojalla huolehtimaan velallisen varallisuuden rahaksimuutosta ja sen edellyttämistä toimenpiteistä sekä kertyneiden varojen tilittämisestä.

Selvittäjän kelpoisuudesta säädetään velkajärjestelylain 9 luvun 65 §:ssä seuraavasti:

Selvittäjäksi on määrättävä täysi-ikäinen ja rehelliseksi tunnettu henkilö, joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja joka suostuu tehtävään. Selvittäjällä on oltava tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus. Hän ei saa olla velalliseen tai keneenkään velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai hänen tasapuolisuuttaan velkoihin nähden.

Selvittäjällä on velkajärjestelylain 70 §:n mukaan oikeus saada kohtuullinen palkkio tehtävästään sekä korvaus tehtävänsä hoitamisesta olennaisesti aiheutuneista kuluista. Velallisen on osallistuttava selvittäjän kulujen maksamiseen enintään neljän kuukauden maksuvaraansa vastaavalla määrällä. Ylimenevä osuus määrätään maksettavaksi valtion varoista.

⁸⁰ HE 98/2002 vp, 1.1.

6 PIRKANMAAN KÄRÄJÄOIKEUDEN SÄHKÖINEN VELKAJÄRJESTELYMENETTELY

Tämä on työn empiirinen osuus, jossa on tarkoituksena analysoida teemahaastatteluiden vastauksia sekä tarkastella tilastoja velkajärjestelyasioista. Tutkimustulosten analysoinnissa pyritään löytämään vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Mitä positiivisia vaikutuksia käräjäoikeuden henkilöstö, talous- ja velkaneuvojat ja selvittäjät kokevat sähköisen velkajärjestelyasioinnin tuoneen työhönsä?
2. Mitä ongelmakohtia sähköisessä velkajärjestelyasioinnissa koetaan olevan?
3. Onko sähköisellä asioinnilla ollut vaikutusta velkajärjestelyasioiden käsittelyaikoihin ja kustannuksiin?

Haastattelujen vastaukset on jäljempänä ryhmitelty sen mukaan, mitkä teemat niissä toistuivat ja mitä eroavaisuuksia niissä puolestaan ilmeni. Aluksi kerrotaan hieman taustoista ja syistä, jotka ovat vaikuttaneet sähköisen velkajärjestelyprosessin kehittämiseen Pirkanmaan käräjäoikeudessa.

6.1 Taustaa

Idea sähköisen lainkäytön kokeilemisesta sai alkunsa Pirkanmaan käräjäoikeuden laamannin aloitteesta vuoden 2014 loppupuolella, kun hallituksen esityksessä ehdotettiin velkajärjestelymenettelyn yksinkertaistamista käyttämällä pääasiallisesti sähköpostitiedoksiantoa postitiedoksiannon sijaan.⁸¹ Esityksessä esille tuotujen ehdotusten pohjalta velkajärjestelylain 11b §:ään tehdyt muutokset tulivat voimaan 1.1.2015. Laamanni toi työyhteisössä esille ideansa, että velkajärjestelyasioissa voitaisiin ryhtyä kokeilemaan sähköistä tiedoksiantoa, sillä sähköisellä kokeilulla voitaisiin valmistaa käräjäoikeuden henkilökuntaa tulevaan AIPaan. Aluksi laamannin ehdotukseen suhtauduttiin epäilevästi, kuten uusiin ja vieraisiin muutoksiin ensireaktiona on yleensä tapana suhtautua. Ehdotus sai loppujen lopuksi kuitenkin kannatusta käräjäoikeudessa, ja se esiteltiin sidosryhmille

⁸¹ HE 83/2014 vp.

vuotuisessa käräjäoikeuden, velkaneuvonnan ja selvittäjien yhteistyöpalaverissa keväätalvella 2015.⁸²

Sujuvan yhteistyön varmistamiseksi on Pirkanmaan käräjäoikeudella jo useamman vuoden ajan ollut käytäntönä kutsua sidosryhmänsä kerran vuodessa koolle keskustelutilaisuuteen, jossa tarkoituksena on käydä läpi vuoden aikana heränneitä kysymyksiä ja ajatuksia ja sopia yhteisistä pelisäännöistä. Asioiden käsittelyn sujuvuus on ehdoton edellytys tulokselliselle toiminnalle.⁸³ Henkilöstön vaihtuvuus etenkin käräjäoikeudessa on ajoittain suurta, joten tapaamisissa on hyvä mahdollisuus tutustua myös uusiin yhteistyökumppaneihin. Tampereen talous- ja velkaneuvonta on alusta saakka suhtautunut sähköiseen työtapauudistukseen positiivisesti, mikä on osaltaan helpottanut yhteistyötä.⁸⁴

Pirkanmaan käräjäoikeuteen on 1.5.2015 alkaen voinut toimittaa velkajärjestelyhakemukset sähköisesti. Aiemmin hakemukset liitteineen toimitettiin käräjäoikeudelle kirjepostilla, joten paperimäärä on ollut moninkertainen nykytilanteeseen verrattuna. Nykyään kirjaamo tulostaa ainoastaan hakemuksen, mutta liitteet pysyvät sähköisessä muodossa koko käsittelyn ajan. Ainoastaan salassa pidettäväksi määrätyt liitesivut tulostetaan, leimataan salassapitoleimalla ja merkitään punaisilla kansilla. Selvittäjien kanssa on sovittu, että he tulostavat ja toimittavat hakemuksen liitteet käräjäoikeudelle arkistoitavaksi samalla, kun he toimittavat maksuohjelmaehdotuksen vahvistettavaksi, ja huomioivat tulostuskustannukset laskussaan. Täysin sähköistä menettelyä ei vielä olla saatu, sillä asiakirjat on vielä toistaiseksi voimassa olevan arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti arkistoitava paperisena, mutta tähän on lähitulevaisuudessa tulossa muutos, kun AIPA mahdollistaa sähköisen arkistoinnin.

Hallituksen esityksessä on taustalla ollut prosessin nopeuttamisen lisäksi myös kustannussäästökyseminen. Ennen tiedoksiannot ja ilmoitukset toimitettiin velkojille pääsääntöisesti postitse, mistä aiheutui vuosittain satojen tuhansien kopiointi- ja postituskustannukset, jotka näkyvät kustannuksina sekä käräjäoikeuksissa että selvittäjille maksettavina kulukorvauksina. Lakimuutoksen myötä velkojien tulee ilmoittaa ensisijaisesti sähköinen

⁸² Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

⁸³ Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus 2016, 8.

⁸⁴ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

prosessiosoite ja erikseen ilmoittaa, mikäli he haluavat saada tiedoksiannot postitse.⁸⁵

6.2 Positiiviset vaikutukset

Sähköiseen menettelyyn siirtymisestä ja sen vaikutuksista työhön tuli kaikilta haastateltavilta pääasiassa positiivista palautetta. Muutamat löysivät menettelystä vielä parannettavaa ja riskitekijöitä, joita on esitelty tarkemmin luvussa 6.3. Kaikkien haastateltavien näkökulmasta sähköisen menettelyn koettiin helpottaneen ja sujuvoittaneen työntekoa sekä lisänneen työn mielekkyyttä. Velkajärjestelyt on hyvin sihteerivetoinen asiaryhmä Pirkanmaan käräjäoikeudessa, sillä sihteerien työnkuvaan kuuluu muun muassa velkajärjestelyasiakirjojen muokkaaminen, luominen ja lähettäminen sähköisesti. Tämän vuoksi sähköiseen asiointiin siirtymisen vaikutukset näkyvät ennen kaikkea sihteerien työssä.

Kaikki sihteerit vastasivat, että sähköiset asiakirjat ovat nopeuttaneet ja helpottaneet heidän työtään, kun kopiointia on selvästi aiempaa vähemmän ja päällekkäisiä työvaiheita on jäänyt myös pois. Hakemusta ei tarvitse enää erikseen skannata sähköiseen muotoon, vaan se on parilla hiirenpainalluksella valmis lähetettäväksi sähköpostin liitetiedostona kaikille sähköpostiosoitteensa ilmoittaneille velkojille lausuttavaksi. Kopiokoneen ääressä seisokelu koettiin turhauttavaksi. Hakemusten toimittaminen sähköisesti sekä velkojien sähköpostin käyttö on selvästi lisääntynyt. Suurin osa velkojista ilmoittaa jo velkaselvittelyvaiheessa prosessiosoitteeseen sähköpostiosoitteen, ja käytännössä katsoen enää joillakin yksityisvelkojilla ja yhdellä suuremmalla viranomaisella on käytössään postiosoite prosessiosoitteena.

Sähköisen menettelyn arvioitiin olevan myös kustannustehokkaampaa, sillä kopiokoneita ja kirjekuoria käytetään selvästi aiempaa vähemmän. Kopiointi- ja postituskustannuksista ei tiettävästi ole saatavilla tietyn asiaryhmän osalta laadittuja tilastoja, joten kustannussäästöjen arvioiminen konkreettisesti on tästä syystä vaikeaa. Jonkinlaisen suunta-antavan käsityksen voi kuitenkin saada selvittäjien kululaskujen pohjalta, kun kolme neljästä Pirkanmaan käräjäoikeuden kanssa yhteistyössä toimivasta selvittäjistä on siir-

⁸⁵ HE 83/2014 vp, 2.3.7.

tynyt sähköiseen asiointiin ja yksi käyttää edelleen pääasiassa faksia ja kirjepostia. Selvittäjien laskuja vertailemalla voidaan tehdä johtopäätös, että heidän, jotka käyttävät sähköpostia mahdollisimman tehokkaasti ja jotka ovat pyrkineet minimoimaan postitus- ja tulostuskulunsa, kulut ovat keskimäärin noin 23 prosenttia pienemmät kuin selvittäjän, joka ei käytä sähköpostia esimerkiksi velkojille lausumapyyntöjä lähettäessään. Arvio perustuu kuuden selvittäjän laskun otokseen. Laskuista kolme on sähköiseen asiointiin siirtyneen ja kolme ei-sähköisessä asiointissa mukana olevan selvittäjän laskuja.

Sihteerin työn koettiin olevan myös mielekkäämpää, kun paksujen paperinippujen nitominen ja postittaminen on vähentynyt. Positiivisena muutoksena kaikki kärjäsihteerit nostivat esille lisäksi manuaalisen paperityön ja päällekkäisten työvaiheiden vähentymisen uusien tietokonesovellusten ja niiden tehokkaan käytön opettelemisen seurauksena. Esimerkiksi sähköisesti toimitettua hakemusta ei tarvitse enää tulostaa, skannata ja tallentaa uudestaan tietokoneelle velkaneuvojan toimitettua siihen täydennyksen, vaan PDF-XChange-muokkauseditorin avulla hakemusta voidaan täydentää sähköisessä muodossa. Myös asiakirjojen leimaaminen saapuneeksi ja merkitseminen esimerkiksi salassa pidettäväksi onnistuu sähköisesti. Näin turhia työvaiheita on saatu karsittua, ja ajansäästö voidaan kohdentaa nyt muihin työtehtäviin.⁸⁶

Kaikki sihteerit pitivät hyvänä asiana, että sähköisen työskentelyn opettelu on aloitettu hyvissä ajoin ennen AIPAn käyttöönottoa. Vaikka aluksi kokeilu ei saanut kaikkien kannatusta ja siihen suhtauduttiin epäilevästi, on sähköisestä menettelystä ollut loppujen lopuksi lähinnä hyvää sanottavaa kaikilla.

Tampereen talous- ja velkaneuvonnassa käytäntönä on, että toimistosihhteerit pyytävät saldotodistukset velkojilta sen jälkeen, kun asiakas on ensin käynyt tapaamassa neuvoojaa ja tiedossa on, mistä saldotodistuksia täytyy pyytää. Täysin sähköiseen velkakyseleyn ei ole vielä voitu kuitenkaan siirtyä, koska kaikki velkojat eivät sihteerien mukaan saa velkaneuvonnan lähettämää salattua sähköpostia auki. Tämän vuoksi joudutaan lähettämään vielä osa saldokyselyistä kirjepostina. Velkojat toimittavat saldotodistukset pääsääntöisesti sähköpostitse talous- ja velkaneuvonnan virastopostiin, josta sihteerit jakavat ne neuvojille.⁸⁷

Talous- ja velkaneuvoja C ei voisi enää kuvitellakaan työskentelyä papereiden kanssa.

⁸⁶ Kärjäsihteeri B, haastattelu 19.4.2017.

⁸⁷ Talous- ja velkaneuvoja B, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

Hän on ottanut Huittisten kaupungissa käyttöön myös asiakirjojen sähköisen arkistoinnin, jonka myötä asiakirjojen hakeminen ja löytäminen tarpeen tullen vuosiakin myöhemmin on helpompaa. Sähköinen arkistointi ei ole kuitenkaan mahdollista vielä kaikkien kuntien talous- ja velkaneuvonnoissa, kuten ei myöskään käräjäoikeudessa.⁸⁸

Talous- ja velkaneuvoja D:llä ei ollut muuta kuin positiivista sanottavaa sähköisestä velkajärjestelystä ja hän piti sitä ”parhaana uudistuksena pitkiin aikoihin”. Oriveden talous- ja velkaneuvonnassa on niin ikään käytössä sähköinen arkistointi, joka helpottaa jälkikäteen tietojen tarkistamista. Aiemmin oli ongelmana, että asiakkaalla ei välttämättä ollut enää tallessa velkojilta paperisena saatuja saldotodistuksia, joista löytyisi velkojen yhteystiedot, mutta uudistuksen myötä ne pyydetään velkojilta sähköpostitse ja ne säilyvät tallessa velkaneuvonnan sähköisessä arkistossa. Myös postituskuluissa on säästetty melkoisesti sähköpostin tultua ensisijaiseksi lähetystavaksi.⁸⁹

Kaikki talous- ja velkaneuvojat ja selvittäjät kehuivat yhteistyön käräjäoikeuden kanssa toimineen hyvin. Selvittäjä B antoi positiivista palautetta vuosittain pidettävistä yhteistyöpalavereista, sillä niiden avulla yhteistyön jouhevuutta voidaan edesauttaa ja parantaa entisestään. Hän myös kiitteli, että käräjäoikeudelta on aina saanut nopeasti vastauksen, mikäli jotain kysyttävää tai epäselvyyksiä on ilmennyt.⁹⁰

Selvittäjä A:n mukaan hänen työmääränsä on hieman vähentynyt kopioimisen ja postittamisen poisjäämisen myötä. Pienet maksuohjelmaehdotukseen tehtävät korjaukset on kätevää tehdä sähköisesti, ja muutetut maksuohjelmaehdotukset voi lähettää velkojille saman tien sähköpostitse lausuttavaksi. Sähköinen asiointi säästää merkittävästi aikaa, ja yleensä maksuohjelmaehdotus onkin jo kolmen viikon päästä velkajärjestelyn aloituspäätöksestä valmis palautettavaksi käräjäoikeuteen, mikäli siihen ei tarvitse tehdä suuria muutoksia esimerkiksi velallisen tilanteesta tapahtuneista olennaisista muutoksista johtuen.⁹¹

Sähköpostin käyttö yhteydenpidossa koettiin kaikkien kannalta toimivaksi tavaksi, sillä puhelimeen ei aina ehditä vastaamaan. Sähköpostitse asiat saadaan hoidettua kuitenkin saman päivän aikana, ja keskusteluista jää aina myös jälki, joten niistä on myöhemmin

⁸⁸ Talous- ja velkaneuvoja A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

⁸⁹ Talous- ja velkaneuvoja D, puhelinhaastattelu 13.4.2017.

⁹⁰ Selvittäjä B, puhelinhaastattelu 7.4.2017.

⁹¹ Selvittäjä A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

helppo tarkistaa, mitä on sovittu ja kenen kanssa.⁹²

Käräjätuomareiden vastaukset olivat kauttaaltaan yhteneväisiä ja kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että sähköisessä muodossa olevien asiakirjojen käsittely on tehostanut heidänkin työtään, eikä ole enää vaaraa papereiden sekoittumisesta ja häviämisestä. Käräjätuomari A oli kuitenkin sitä mieltä, että hakemuksen on hyvä olla edelleen paperisessa muodossa, koska siitä on helpompi tarkistaa, löytyykö hakemuksesta vaadittavat tiedot vai täytyykö siihen pyytää täydennystä. Sähköisen lainkäytön myötä työmäärä ei sinänsä ole juurikaan vähentynyt, koska hakemusten määrä on ollut vuosi vuodelta kasvussa.⁹³

Käräjätuomari B katsoi, että koska velkajärjestelyasioissa sähköinen lainkäyttö on onnistunut näin hyvin ja saanut myös yhteistyökumppaneilta positiivista palautetta, sitä on helpompi ja perusteltua lähteä kopioimaan muihinkin asiaryhmiin. Sähköinen lainkäyttö on otettukin jo käyttöön muun muassa ulosottovalitus- ja konkurssiasioissa Pirkanmaan käräjäoikeudessa. Myös asiakkaiden näkökulmasta muutos on varmasti otettu hyvin vastaan, sillä yksityisellä sektorilla digitaaliset palvelut ovat olleet jo jonkin aikaa käytössä. Tuomioistuinlaitos on sähköisten toimintojensa ansiosta tullut ”tälle vuosisadalle”, kuten käräjätuomari B asian ilmaisi.⁹⁴

Käräjätuomari C ei nähnyt sähköisessä menettelyssä mitään huonoja puolia, vaan koki sen kaikin puolin toimivan erittäin hyvin ja helpottavan kaikkien prosessiin osallistuvien työtä.⁹⁵

Kahdessa haastattelussa nostettiin positiivisena asiana esille mahdollisuus tehdä etätöitä. Kun yhteydenpito ja työnteko onnistuvat sähköisesti, ei välttämättä enää tarvitse fyysisesti olla työpaikalla, vaan töitä voi tilanteen salliessa tehdä esimerkiksi mökiltä käsin, kuten selvittäjä A kertoi haastattelussa.⁹⁶ Myös käräjätuomari B piti etätyömahdollisuutta positiivisena asiana. Käräjäsienteereillä vastaavaa mahdollisuutta ei vielä tois-taiseksi Pirkanmaan käräjäoikeudessa ole. Tulevan AIPAn myötä etätyömahdollisuus voi kuitenkin tulla mahdolliseksi myös käräjäsienteereille.⁹⁷

⁹² Talous- ja velkaneuvoja B, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

⁹³ Käräjätuomari A, haastattelu 7.4.2017.

⁹⁴ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

⁹⁵ Käräjätuomari C, haastattelu 16.5.2017.

⁹⁶ Selvittäjä A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

⁹⁷ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

Yhteenvedon voidaan todeta, että haastatteluvastauksissa nousi esille monia positiivisia vaikutuksia, joita sähköinen asiointi on tuonut tullessaan. Vastauksissa toistui hyvin paljon samankaltaisia teemoja, jotka voidaan kiteyttää seuraavasti:

1. Sähköinen asiointi on tehostanut ja helpottanut työntekoa päällekkäisten työvaiheiden vähennyttä. Käsittelyaikoihin on saattanut olla myös vaikutusta.
2. Asiakirjojen kopioiminen ja postittaminen on selvästi vähentynyt, joten sähköisellä asiointilla on luultavasti saavutettu jonkin verran myös kustannussäästöjä.
3. Asiakirjat pysyvät järjestyksessä ja löytyvät tietokoneelta nopeasti yhdenmukaisen nimeämistavan ansiosta.
4. Etätö mahdollistuu, kun työn tekeminen ei edellytä enää välttämättä fyysistä työpaikalla olemista.

6.3 Ongelmakohdat ja haasteet

Suurempia ongelmakohtia haastatteluissa ei noussut esille, vaan pieniä ongelmia sähköisen asiointin kanssa ilmeni lähinnä yksittäisten toimijoiden keskuudessa. Talous- ja velkaneuvoja A ja selvittäjä B nostivat esille esimerkiksi tekniseen toteutukseen liittyviä haasteita, jotka johtuvat muun muassa vanhanaikaisista laitteista ja käytössä olevista ilmaisohjelmistoista, jotka ovat maksullisiin täysversioihin verrattuna puutteellisempia.⁹⁸ Myös tietoturvariskit huolestuttivat etenkin selvittäjiä, joilla ei ole käytössään samanlaista sähköpostien salausohjelmaa kuin käräjäoikeudella ja Tampereen talous- ja velkaneuvonnalla.

Eniten aikaa vieviksi työtehtäviksi talous- ja velkaneuvojat kokivat lausumien ja selvitysten laatimisen käräjäoikeudelle sekä velkojen kirjaamisen hakemusvaiheessa. Jotkut suuret velkojat edellyttävät, että kaikki heidän valvonnassaan olevat saatavat tulee kirjata velkajärjestelyhakemukseen yksitellen, mikä aiheuttaa ilman muuta lisätöitä velkaneuvojille, mikäli velallisen velkarakenne koostuu esimerkiksi kymmenistä eri luotonantajilta otetuista pikaluotoista. Sähköpostitse lausuman tai täydennyksen hakemukseen saa kuitenkin toimitettua käräjäoikeudelle jopa saman päivän aikana.⁹⁹

⁹⁸ Talous- ja velkaneuvoja A, puhelinhaastattelu 6.4.2017; Selvittäjä B, puhelinhaastattelu 7.4.2017.

⁹⁹ Talous- ja velkaneuvoja A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

Sähköpostitse lähetetyissä lausumapyynnöissä piilee kuitenkin se riski, että jos viesti lähetetään velkaneuvojan henkilökohtaiseen sähköpostiin, viestiä ei pääse neuvojan loma-aikana kukaan hänen tuuraajansa lukemaan, mistä voi mahdollisesti seurata velallisen oikeusturvan vaarantuminen, sillä lähtökohtaisesti kaikki velkajärjestelyasiat ovat kiireellisiä ja niiden käsittelyn tulisi edetä ilman kenenkään taholta aiheutuvia ylimääräisiä viivytyksiä. Käräjäoikeus ja velkaneuvonta ovatkin tämän vuoksi sopineet yhteiseksi käytännöksi, että kaikki sähköpostit lähetetään ensisijaisesti virastopostiin, josta ne ovat saatavilla myös käsittelijän loma-aikana.¹⁰⁰

Käräjäoikeuden henkilökunnan haastatteluissa suurimmaksi huolenaiheeksi ja ongelmaksi nousivat viimeaikaiset toistuvat tietoliikenne- ja sähkökatkokset, joista on pahimmillaan ollut seurauksena lähes koko päivän kestävä katkos myös työnteossa, koska suurin osa toiminnoista on jo tällä hetkellä sähköisten järjestelmien varassa. Monia huolestutti myös tuleva AIPA, jonka myötä kaikki toiminnot siirtyvät sähköiseen tietojärjestelmään.¹⁰¹ Muutaman tunnin pituisen sähkö- tai tietoliikennekatkoksen seuraukset voivat näkyä vielä seuraavanakin päivänä, kun katkoksen aikana asiakkaiden toimittamat sähköpostit täytyy kirjata jälkikäteen samalla, kun käräjäoikeuteen saapuu koko ajan uutta kirjattavaa.

Sellaiset velkajärjestelyhakemukset, joiden mukana tulee myös maksuohjelmaehdotus, saattavat vaatia enemmän käsittelijän aikaa, sillä harvoin ne ovat sellaisenaan vahvistettavissa. Tällaisissa tapauksissa käsittelijä joutuu osittain toimimaan myös selvittäjän roolissa. Työtä aiheuttavat varsinkin riitaiset maksuohjelmaehdotukset tai jos hakemuksessa tai maksuohjelmaehdotuksessa on virheitä ja puutteita, tulevat ne selvittäjän puuttuessa käräjäoikeuden käsiteltäviksi. Pirkanmaan käräjäoikeudessa on käytäntönä, että sellaiset hakemukset, joiden liitteenä on maksuohjelmaehdotus, jaetaan suoraan käsiteltäväksi käräjätuomarille.¹⁰²

Digitalisaatio muuttaa työtapoja ja vaatii uudenlaista osaamista ja pelotonta asennetta uudistuksia kohtaan. Ongelmaksi voi muodostua se, että kaikki eivät välttämättä ole val-

¹⁰⁰ Talous- ja velkaneuvoja B, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

¹⁰¹ Käräjäsihteeri A, haastattelu 15.3.2017.

¹⁰² Käräjätuomari A, haastattelu 7.4.2017.

miita muuttamaan käytäntöjään eivätkä pysy kehityksessä mukana ja saattavat pahimmillaan karsiutua yhteistyökumppaneista pois.¹⁰³ Myös osa hakemuksista saatetaan toimittaa edelleen paperisena. Tämä aiheuttaa sihteereille ylimääräistä työtä, kun kokonainen hakemus liitteineen joudutaan skannaamaan sähköiseksi, ja paksut hakemukset voivat juuttua skanneriin.¹⁰⁴ Myös selvittäjä A nosti ongelmakohtana esille, että edes kaikki viranomaiset eivät ole vielä siirtyneet sähköiseen asiointiin, vaan heidän kanssaan käydään edelleen postitse kirjeenvaihtoa, mikä hidastuttaa prosessia. Heille kaivattaisiin ohjausta toimintojen sähköistämisessä.¹⁰⁵

Käräjätuomari B toi huolenaiheenaan esille myös henkilökunnan yleiset ict-taidot, ja tarkalleen ottaen niiden puuttumisen. Riittävällä koulutuksella pyritään kuitenkin varmistamaan, että kaikki pysyvät muutoksessa ja tietojärjestelmien kehityksessä mukana.¹⁰⁶ Myös talous- ja velkaneuvoja A oli samasta asiasta huolissaan, sillä etenkin iäkkäämmille työntekijöille uusien tietokoneohjelmien käytön opetteleminen voi olla hyvinkin haastavaa. Hän esitti käräjäoikeudelle myös toivomuksen, että asiakirjoja skannatessa huomioidaisiin, että tiedostokoot ovat ”järkyttävän” suuria käytettäessä skannauksen oletusasetuksia tai kun tiedostot tulostetaan ja skannataan tämän jälkeen uudelleen. Liian suuret tiedostokoot voivat aiheuttaa ongelmia sähköpostikansioiden ja kovalevyn tilan riittävydessä.¹⁰⁷

Käräjäsihteeri B ja C näkivät vaarana asiakirjojen ollessa sähköisessä muodossa, että tiedostot voivat kadota esimerkiksi puutteellisista ict-taidoista johtuen. Käräjäsihteerin täytyy olla varma siitä, mitä on tekemässä esimerkiksi velkajärjestelyhakemusta muokattaessaan. Helposti voi käydä niin, että tulee vahingossa poistaneeksi väärän sivun tai pahimmassa tapauksessa koko velkajärjestelyasian kansion vain yhdellä huolimattomalla hiirenpainalluksella. Käräjäoikeuden yhteisellä J-aseamalla olevat kansiot ovat tässä mielessä melko haavoittuvaisia, sillä niitä ei ole millään tavalla lukittu, vaan kuka tahansa voi vahingossa poistaa ne.¹⁰⁸ Nykyinen järjestelmä on erittäin haavoittuvainen, joten tässä olisikin merkittävä kehityskohde, johon tulisi kiinnittää jatkossa enemmän huomiota.

¹⁰³ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

¹⁰⁴ Käräjäsihteeri B, haastattelu 19.4.2017.

¹⁰⁵ Selvittäjä A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

¹⁰⁶ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

¹⁰⁷ Talous- ja velkaneuvoja A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

¹⁰⁸ Käräjäsihteeri B, haastattelu 19.4.2017; Käräjäsihteeri C, haastattelu 11.5.2017.

Talous- ja velkaneuvoja A nosti esille myös fyysiset haittatekijät, joita päätteen äärellä päivittäinen työskentely aiheuttaa esimerkiksi silmille ja hartioille.¹⁰⁹

Uudistuksen alkuvaiheessa joillakin selvittäjillä ja velkojilla oli ongelmia saada salattuja liitetiedostoja auki, mutta tätä ongelmaa ei enää ole. Käräjäoikeudessa pelättiin myös sähköpostikapasiteetin riittämättömyyttä suurempia tiedostoja lähetettäessä, mutta pelko on osoittautunut turhaksi.¹¹⁰

Yhteenvedona voidaan todeta, että seuraavat kolme teemaa nähtiin suurimpina ongelmakohtina sähköisessä velkajärjestelyprosessissa:

1. Tietoliikennekatkokset aiheuttavat työnseisauksia ja niiden vaikutukset kestävät pahimmillaan useita päiviä.
2. Ict-taitojen puute. Tarvitaan koulutusta etenkin iäkkäämmille henkilöille.
3. Tietoturvariskit.

¹⁰⁹ Talous- ja velkaneuvoja A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

¹¹⁰ Käräjäsihteeri A, haastattelu 15.3.2017.

7 VELKAJÄRJESTELYTILASTOT

7.1 Saapuneet ja ratkaistut asiat

Velkajärjestelyä koskevien tuomioistuinasioiden määrä on kuluneiden vuosikymmenten ajan myötäillyt melko yhdenmukaisesti talouden suhdanteita.¹¹¹ Tilastokeskuksen tilastojen mukaan velkajärjestelyasioiden määrä oli suurin velkajärjestelylain voimaantulon jälkeisinä vuosina, mutta 2000-luvulla se on pysynyt suhteellisen tasaisena. Velkajärjestelylain voimaantulosta vuoden 2012 loppuun mennessä käräjäoikeuksiin oli jätetty yhteensä yli 108 000 hakemusta.¹¹²

Vuonna 2003 alkanut velkajärjestelyhakemusten määrän nousu tasoittui vuoteen 2005 mennessä. Hakemusten määrän suuri kasvu vuonna 2003 johtuu lakiin tehdystä muutoksesta, joka helpotti velkajärjestelyyn pääsemistä (L 30.12.2002/1273). Käytännössä lakimuutos mahdollisti pääsyn velkajärjestelyyn niille 1990-luvun lamassa velkaantuneille, joiden velkajärjestelylle oli aiemmin ollut este. Vuonna 2007 hakemusten määrä alitti vuosikymmenen alun lukemat, ja vuonna 2009 hakemusten määrä kääntyi jälleen nousuun, jota on jatkunut tasaisena vuoteen 2016 saakka.¹¹³

Tilastokeskuksen tietojen mukaan uusia velkajärjestelyhakemuksia jätettiin vuonna 2016 käräjäoikeuksiin yhteensä 4 215 kappaletta, mikä on 1,4 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Sen sijaan velkajärjestelyä hakeneita oli yhteensä 4 188, mikä on 1,5 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Velkajärjestelyhakemusten ja velkajärjestelyä hakeneiden määrä poikkeaa hieman toisistaan, sillä sama henkilö on voinut jättää vuoden aikana useampia hakemuksia.¹¹⁴

Kaikkia velkajärjestelyasioita koskevia hakemuksia jätettiin vuonna 2016 kaikkiin käräjäoikeuksiin yhteensä 4 993 kappaletta, eli noin kaksi prosenttia vähemmän kuin vuonna 2015, jolloin määrä oli 5 103. Tähän määrään sisältyvät uusien velkajärjestelyhakemusten lisäksi myös esimerkiksi aiemmin vahvistetun maksuohjelman muuttamista sekä liäsuoritusvelvollisuutta koskevat hakemukset. Pirkanmaan käräjäoikeuden osuus tästä

¹¹¹ Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2016, 11.

¹¹² Oikeusministeriö 2013, 15.

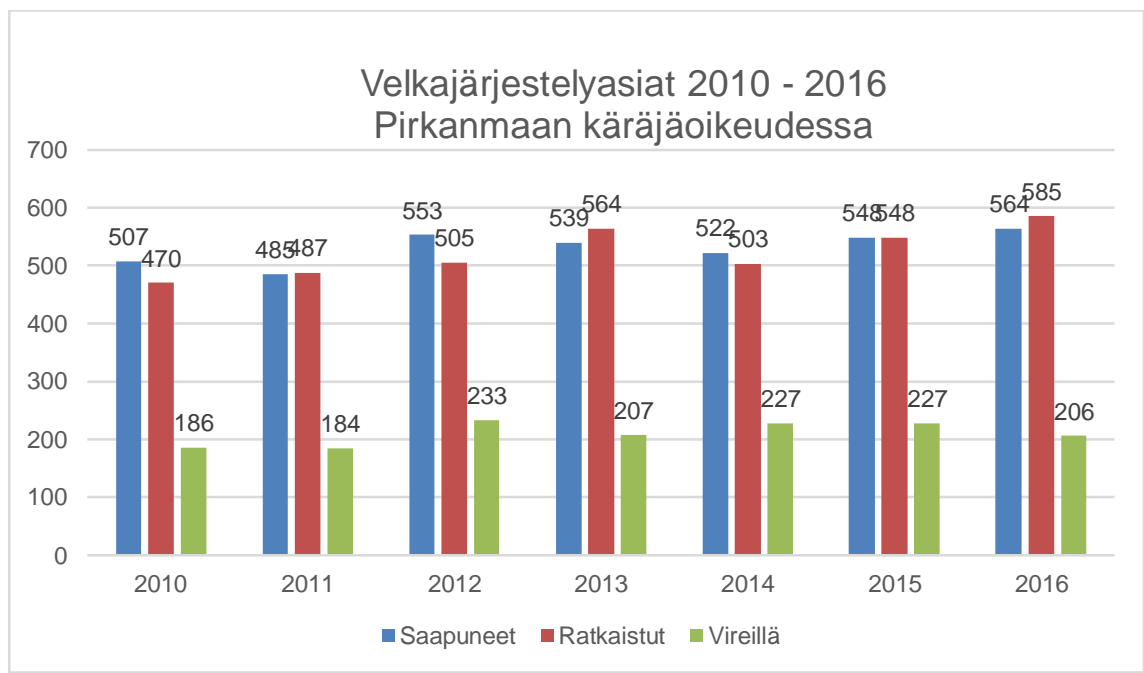
¹¹³ Oikeusministeriö 2013, 14.

¹¹⁴ Tilastokeskus 2017.

määrästä oli 564 hakemusta, eli noin kolme prosenttia enemmän kuin vuonna 2015, jolloin se oli 548.

Alla olevan pylväsdiagrammin avulla on havainnollistettu Pirkanmaan käräjäoikeuteen saapuneiden ja siellä ratkaistujen velkajärjestelyasioiden määrää vuosina 2010 – 2016. Sininen palkki näyttää saapuneet, punainen ratkaistut ja vihreä vuodenvaihteessa (31.12.) vireillä olleiden asioiden määrän. Pirkanmaan käräjäoikeuden tulostavoitteeksi on vuosittain asetettu, että asioita ratkaistaan saman verran kuin niitä tulee vuoden aikana vireille, ja tähän tavoitteeseen on usein päästykin.¹¹⁵

Pirkanmaan käräjäoikeuteen saapuneiden velkajärjestelyasioiden määrä on vaihdellut kyseisellä tarkastelujaksolla 485:n ja 564:n hakemuksen välillä. Kaaviosta nähdään, että velkajärjestelyasioissa tulostavoite on vuosina 2011, 2013, 2015 ja 2016 täyttynyt, kun asioita on ratkaistu vuoden aikana vähintään saman verran tai enemmän kuin niitä on saapunut. Saapuneiden ja ratkaistujen hakemusten välillä ei näytä kuitenkaan olevan suuria eroavaisuuksia.

Kuvio 3. Saapuneet, ratkaistut ja vireillä olevat velkajärjestelyasiat Pirkanmaan käräjäoikeudessa vuosina 2010 – 2016.

¹¹⁵ Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus 2016, 15.

Alla olevaan taulukkoon on koottu Pirkanmaan käräjäoikeuteen saapuneiden velkajärjestelyasioiden määrä sekä koko maan velkajärjestelyasioiden määrä yhteensä tarkastelujakson 2010 – 2016 aikana. Tilastot perustuvat oikeusministeriön 27.1.2017 julkaisemaan tuomioistuinten työtilastoon. Tämän lisäksi taulukosta ilmenevät määrien suhteelliset muutokset edelliseen vuoteen verrattuna.

Taulukko 1. Saapuneet velkajärjestelyasiat vuosina 2010 – 2016.

Vuosi	PirKO	Muutos (lkm)	Muutos (%)	Koko maa	Muutos (lkm)	Muutos (%)
2010	507	-*	-*	4023	+ 334	+ 9 %
2011	485	- 22	- 4 %	4519	+ 496	+ 12 %
2012	553	+ 68	+ 14 %	4675	+ 156	+ 4 %
2013	539	- 14	- 3 %	4772	+ 97	+ 2 %
2014	522	- 17	- 3 %	5053	+ 281	+ 6 %
2015	548	+ 26	+ 5 %	5103	+ 50	+ 1 %
2016	564	+ 16	+ 3 %	4993	- 110	- 2 %

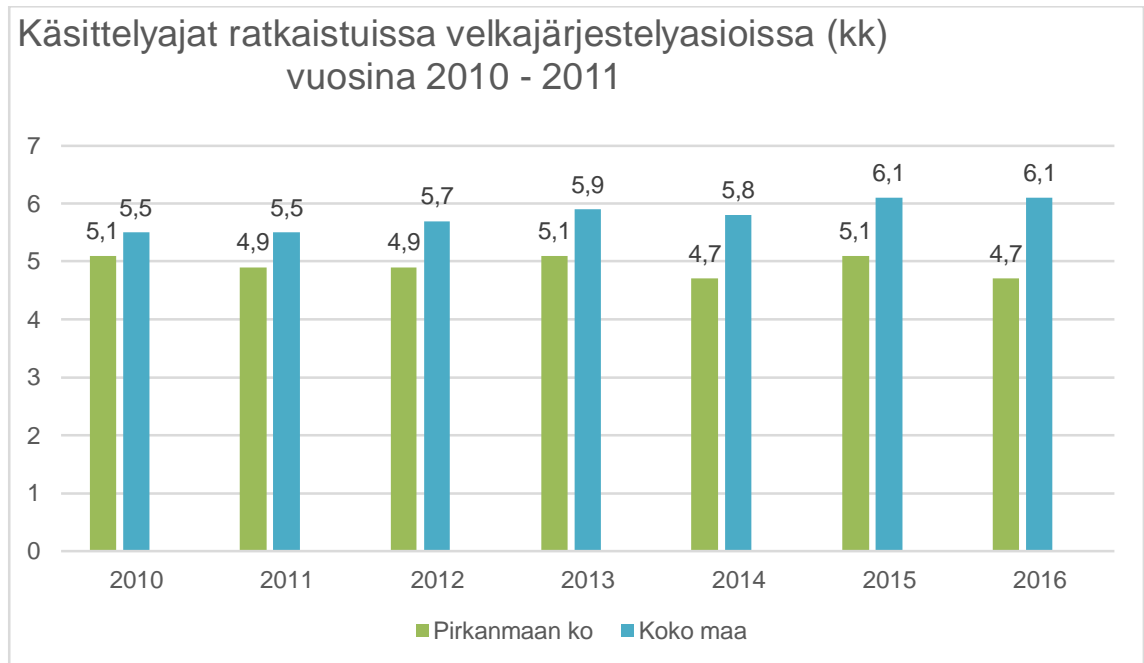
Voidaan havaita, että velkajärjestelyasioiden yhteismäärä on kasvanut tasaisesti vuodesta 2010 vuoteen 2015, ja kääntynyt hieman laskuun vuonna 2016.¹¹⁶

7.2 Käsittelyajat

Alla olevasta kaaviosta nähdään, että Pirkanmaan käräjäoikeuden käsittelyajat ovat velkajärjestelyasioissa olleet vuosi toisensa jälkeen valtakunnallisella vertailuasteikolla tarkasteltuna keskimääräistä käsittelyaikaa selvästi paremmat. Käräjätuomari B:n mukaan tähän vaikuttavat monet tekijät. Yhtenä vaikuttavana tekijänä on varmasti sähköinen asiointi. Sen johdosta lausumapyyntöjen lähettämiseen ei tarvitse enää varata postinkul-

¹¹⁶ Oikeusministeriö 2017, 48–50.

kuun kuluvaan aikaan, ja yhteistyö velkaneuvonnan ja käräjäoikeuden välillä sujui mutkattomasti ja ripeästi sähköpostin välityksellä. Sähköisten tiedostojen käyttö on myös selvästi vähentänyt sihteerien turhaa työtä kopiokoneen ääressä.¹¹⁷

Kuvio 4. Käsittelyajat ratkaistuissa velkajärjestelyasioissa vuosina 2010–2016.

Tätä käsitystä tukee myös yllä olevasta kaaviosta nähtävä käsittelyajan lyheneminen vuodesta 2015 vuoteen 2016 verrattuna. Vaikka vuonna 2016 Pirkanmaan käräjäoikeuteen saapui 16 velkajärjestelyä koskevaa hakemusta enemmän kuin vuonna 2015, käsittelyaika on kuitenkin tästä huolimatta ollut keskimäärin 0,4 kuukautta lyhyempi vuoteen 2015 verrattuna. Voidaan näin ollen todeta, että sähköinen asiointi ei ainakaan ole pidentänyt käsittelyaikoja. Yleistäviä johtopäätöksiä on kuitenkin vielä tässä vaiheessa mahdotonta tehdä, kun takana on vasta kaksi vuotta sähköistä velkajärjestelyasiointia. Kun velkajärjestelyasioita saapuu käräjäoikeuteen useita satoja vuodessa, yksittäisen asian käsittelyssä saavutettu pienikin ajansäästö merkitsee vuositasolla kuitenkin paljon.

Myös selvittäjien työ on hieman nopeutunut sähköisen asioinnin myötä, kun maksuohjelmaehdotuksen voi lähettää velkojille sähköisesti lausuttavaksi.¹¹⁸ Selvittäjille varataan kaksi kuukautta aikaa maksuohjelmaehdotuksen laatimiseen, mutta usein ehdotus on

¹¹⁷ Käräjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

¹¹⁸ Selvittäjä A, puhelinhaastattelu 6.4.2017.

valmis palautettavaksi jo ennen määräajan päättymistä. Toisinaan selvittäjä joutuu pyytämään lisäaikaa esimerkiksi velallisen olosuhteissa tapahtuneiden olennaisten muutosten vuoksi.

Uusi lainsäädäntö, asetetut laatuvaatimukset sekä toimintojen tehostaminen edellyttävät kärjätuomareilta entistä syvempää osaamista ja erityisosaamista.¹¹⁹ Pirkanmaan kärjäoikeudessa kärjätuomareiden erikoistuneisuudella on kärjätuomari B:n mukaan varmasti vaikutusta myös velkajärjestelyasioiden hyviin käsittelyaikoihin. Eri asiaryhmien käsittely on keskitetty vain muutamalle kärjätuomarille. Velkajärjestelyasioita Pirkanmaan kärjäoikeudessa käsittelee tällä hetkellä neljä kärjätuomaria, joiden lisäksi myös kärjänotaarit käsittelevät velkajärjestelyasioita tuomioistuinharjoittelunsa ajan. Kun suuri asiamäärä jakautuu harvemmalle käsittelijälle, pystytään varmistamaan, että käsittelijöiden kokemus ja substanssiosaaminen säilyvät ja kehittyvät koko ajan.¹²⁰

Kärjätuomari A:n mukaan hyviä käsittelyaikoja puoltaa esimerkiksi se, että suurin osa hakemuksista tulee velkaneuvonnasta ja ne ovat velkaneuvojan asianmukaisesti ja tarkasti laatimia, minkä ansiosta niitä joudutaan harvoin täydennyttämään. Mikäli hakemusta ei tarvitse täydennyttää, se saadaan yleensä parin päivän sisällä saapumisesta lausuttavaksi velkojille, joille varataan kaksi viikkoa aikaa toimittaa lausuma kärjäoikeudelle. Kärjäsihteerit seuraavat määräaikoja tarkasti ja siirtävät asian heti lausuman määräpäivän umpeuduttua takaisin käsittelijälle jatkotoimenpiteitä varten. Selvittäjiä myös muistutellaan määräajoista, mikäli maksuohjelmaehdotuksen toimittaminen uhkaa viivästyä. Perehdyttäessään uusia kärjänotaareita velkajärjestelyasioihin kärjätuomari A muistuttaa heitä siitä, että velkajärjestelyasiat tulisi siirtää aina nopeasti eteenpäin. Hän nosti esille myös kokeneet selvittäjät, jotka osaavat asiansa ja omalta osaltaan vaikuttavat siihen, että käsittelyajat pysyvät lyhyinä.¹²¹

Pirkanmaan kärjäoikeudessa tehdään tilastojen valossa myös laadukkaita ratkaisuja, josta on osoituksena muun muassa se, että ratkaisujen pysyvyys hovioikeudessa on val-

¹¹⁹ Pirkanmaan kärjäoikeuden vuosikertomus 2016, 5.

¹²⁰ Kärjätuomari B, haastattelu 10.4.2017.

¹²¹ Kärjätuomari A, haastattelu 7.4.2017.

takunnallisesti ollut hyvällä tasolla. Vuonna 2016 Turun hovioikeudessa annettiin Pirkanmaan kärjäoikeuden päätöksistä yhteensä 999 ratkaisua, joista muutettiin 235 ratkaisua eli 23,5 prosenttia.¹²²

¹²² Pirkanmaan kärjäoikeuden vuosikertomus 2016, 7.

8 LOPPUYHTEENVETO

Käräjäoikeuksien pääasiallisena tehtävänä on ratkaista kaikki niiden käsiteltäväksi tulevat asiat varmasti, luotettavasti, kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisin kustannuksin. Jotta tuomioistuimille vuosittain asetetut toiminta- ja tulostavoitteet saadaan täytettyä, tuomioistuinten on oltava valmiita kehittämään toimintaansa ja vastaamaan haasteisiin, joita aiheutuu jatkuvien budjettileikkausten, henkilöstöressurssien vähenemisen ja toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten seurauksena.

Lainkäyttötyössä olennaista on ratkaisujen laatu. Jos käsittelyajat venyvät pitkiksi, vaikuttaa se suoraan myös laatuun. Ydintehtävänsä, eli lainkäyttötyönsä, ohella tuomioistuinten henkilöstön on omaksuttava myös uusia toimintatapoja digitalisaation edetessä lainkäyttötoimintoihin tulevan AIPAn myötä, mikä sitoo tuomioistuimen resursseja ja tämän kautta vaikuttaa omalta osaltaan muun muassa käsittelyaikoihin. Pidemmällä aikavälillä digitalisaation voidaan kuitenkin arvioida lisäävän tuomioistuinten toiminnan tuottavuutta, ja sen vaikutukset ovat nähtävissä jo nyt.

Tässä työssä oli tarkoituksena selvittää, miten Pirkanmaan käräjäoikeuden käyttöön otama sähköinen velkajärjestelyasioinnin malli on toiminut käytännössä ja mitä ongelmakohtia siinä on. Haastatteluista voidaan yhteenvedona todeta, että sähköisen asioinnin koetaan täyttäneen ne tavoitteet, jotka velkajärjestelylain muuttamiseen tähtäävässä hallituksen esityksessä sille asetettiin, eli se on tehostanut ja helpottanut työtä, poistanut päällekkäisiä työvaiheita, saanut aikaan jonkin verran kustannussäästöjä sekä tehnyt työstä mielekkäämpää.¹²³

Tutkimustulokset vastaavat täysin kirjoittajan omaa ennakkokäsitystä siitä, mitä vaikutuksia sähköisellä asioinnilla on ollut. Selvittäjien kululaskujen pohjalta kustannussäästöjä arvioitaessa olisi voinut käyttää suurempaa otosta, koska pienen otoksen pohjalta saatu tutkimustulos ei välttämättä ole tarpeeksi validi. Tulos on kuitenkin suuntaa-antava ja on selvää, että sähköisen asioinnin myötä selvittäjien kululaskut ovat joka tapauksessa pienentyneet. Haastattelututkimuksen valideettia tarkasteltaessa sen sijaan voidaan todeta, että tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset ja ne olivat kauttaaltaan yhteneväisiä

¹²³ HE 83/2014 vp.

keskenään ja samat asiat alkoivat kertaantua haastatteluissa. Tapahtui siis saturaatio eli tutkimusaineiston kylläntyminen.

Työn haasteeksi muodostuivat aiheen rajausta ja prosessin aikataulutus. Tutkimussuunnitelman olisi voinut laatia tarkemmaksi, sillä sitä jouduttiin pitkin prosessia muokkaamaan ja loppujen lopuksi tutkimustulosten analysointiosuus jäi melko pintapuoliseksi. Alun perin työn tuloksena olisi pitänyt syntyä sähköisen velkajärjestelyasioinnin opas tuomioistuimille, mutta koska AIPAn myötä tuomioistuinten tietojärjestelmät tulevat parin vuoden sisällä joka tapauksessa vaihtumaan, olisi opas ollut käyttökelpoinen korkeintaan AIPAn käyttöönottoon asti eikä oppaan laatiminen tästä syystä olisi ollut mielekäästä. Velkajärjestelyt ovat tulleet minulle työni kautta tutuksi käytännössä, mutta teoriaosuuden kirjoittaminen kehitti ammatillista osaamistani lisää.

Nyt ainakin vaikuttaisi siltä, että digitalisaatio on ottanut paikkansa odotetulla tavalla tuomioistuimissa, mutta nähtäväksi jää, millaisia vaikutuksia AIPAlla tulee olemaan työhön ja esimerkiksi henkilöstön tarpeeseen yleisissä tuomioistuimissa ja syyttäjälaitoksessa, kun digitalisaatio ulotetaan kaikkiin toimintoihin. Mielenkiintoista tulee myös olemaan, pystyykö uusi tietojärjestelmä vastaamaan digitalisoituvan yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Af Ursin, K., Airaksinen, J., Haveri, A., Nyholm, I., Pekkola, E., Stenvall, J. & Tiuhonen, S. 2016. Julkinen hallinto Suomessa. Helsinki: Tietosanoma.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13. – 14., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Korpela, J. & Mäkitalo, R. 2008. Julkishallinto murroksessa. Rohkeutta ja vauhtia muutokseen. Helsinki: Edita.

Koskelo, P. & Lehtimäki, L. 1997. Yksityishenkilön velkajärjestely. 2., uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Koulu, R., Lindfors, H. & Niemi, J. 2004. Insolvenssioikeus. Helsinki: Alma Talent Oy. [päivitettävä verkkojulkaisu]

Pirkanmaan käräjäoikeuden vuosikertomus 2016.

Rikalainen, E. & Uitto, T. 2008. Pakkokeinot ja saatavien perintä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Internet-lähteet

Cygnel, S. 2016. Advokaatti 5/2016. Tuomioistuimet sähköistyvät rytinällä. Suomen Asianajajaliitto. Viitattu 13.4.2017. https://www.asianajajaliitto.fi/files/3062/Advo516_netti.pdf

Federley, M., Honkatukia, J., Kääriäinen, J. & Parviainen, P. 2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 3/2017. Julkishallinnon digitalisaatio – tuottavuus ja hyötyjen mittaaminen. Viitattu 13.4.2017. http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/3_Julkishallinnon+digitalisaatio+%E2%80%93+tuottavuus+ja+hy%C3%B6tyjen+mittaaminen/49e6b987-6d37-44dd-a86e-cc548fc66760?version=1.0

Junger, M. 2015. Otetaan digiloikka! Suomi digikehityksen kärkeen. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK. Viitattu 13.4.2017. http://ek.fi/wp-content/uploads/Otetaan_digiloikka_net.pdf

Oikeuslaitos 2015. www.oikeus.fi > Arkea ja ajatuksia > Oikeuslaitos muutoksessa > Viestinviejänä AIPA-hankkeessa. Viitattu 13.4.2017. https://oikeus.fi/arkeajaajatuk-sia/fi/index/kehittaminen/viestinviejanaaipa-hankkeessa_0.html

Oikeuslaitos 2016a. www.oikeus.fi > Arkea ja ajatuksia > Oikeuslaitos muutoksessa > Digitalisaatio muuttaa työtä myös oikeuslaitoksessa. Viitattu 18.5.2017. <https://oikeus.fi/arkeajaajatuk-sia/fi/index/kehittaminen/digitalisaatiomuuttatyotamyosoikeuslaitoksessa.html>

Oikeuslaitos 2016b. www.oikeus.fi > Arkea ja ajatuksia > Oikeuslaitos muutoksessa > Tuomioistuimet valmiina digitalisaatioon. Viitattu 18.5.2017. <https://oikeus.fi/arkeajaatuksia/fi/index/kehittaminen/tuomioistuimetvalmiinadigitalisaatioon.html>

Oikeuslaitos 2017a. www.oikeus.fi > Tuomioistuimet. Viitattu 13.4.2017. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index.html>

Oikeuslaitos 2017b. www.oikeus.fi > Tuomioistuimet > Pirkanmaan käräjäoikeus > Työjärjestys. Viitattu 13.4.2017. <https://oikeus.fi/karajaoikeudet/pirkanmaankarajaoikeus/fi/index/tyojarjestys.html>

Oikeuslaitos 2017c. www.oikeus.fi > Ajankohtaista > Sähköisen oikeudenkäynnin manuaali ja AIPA-hanke. Viitattu 18.5.2017. <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/sahkoisenoikeudenkaynninmanuaali/sahkoisenoikeudenkayntiaaipa-hanke.html>

Oikeusministeriö 2010. OM 21/31/2007 asettamispäätös 16.2.2010. Viitattu 13.4.2017. http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/kehittamishankkeet/NAw6c1t5b/AIPA_asettamispaatos_sy-ko_asianhallinta_2010_02_16.pdf

Oikeusministeriö 2016. Syyttäjänvirastojen ja yleisten tuomioistuinten sähköisen asiantuntijajärjestelmän käyttöönotto alkanut. Viitattu 13.4.2017. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2016/12/syyttajanvirastojenjayleistentuomioistuintensahkoisenasianhallintajarjestelmankayttoonottoalkanut.html>

Oikeusministeriö 2017a. Etusivu > Valmisteilla > Kehittämishankkeita > Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishanke AIPA. Viitattu 4.4.2017. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/kehittamishankkeita/syyttajalaitoksenjayleistentuomioistuintenasian-jadokumentinhallinnankehittamishanke.html>

Oikeusministeriö 2017b. Toiminta ja hallinto 19/2017. Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2016. Helsinki: Oikeusministeriö, Oikeushallinto-osasto. Viitattu 13.5.2017. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79563/OMTH_19_2017_Tuomioistuinten_tyotilastoja.pdf?sequence=1

Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke 2016. Oikeudenkäynti velkajärjestelyasioissa – Käsittelijän opas. Meedia Zone Oü. Viitattu 13.4.2017. https://oikeus.fi/hovioikeudet/rovaniemenhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_rovaniemenhovioikeus/OIYIDLTOx/velkajarjestely_kasittelijan_opas.pdf

Tilastokeskus 2017. Velkajärjestelyt 2016, 4. vuosineljännes. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä edellisvuoden tasolla vuonna 2016. Viitattu 12.3.2017. http://www.stat.fi/til/velj/2016/04/velj_2016_04_2017-01-25_tie_001_fi.html

Valkama, E. 2011. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimissa vai muu apu? Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 18/2011. Viitattu 18.5.2017. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152583/Verkko18_Valkama_2011.pdf?sequence=2

Valtiokonttori 2016. Virastoille ja laitoksille > Digitalisaatio > Loppuraportti: Valmiina digikiriin. Viitattu 11.3.2017. http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Virastoille_ja_laitoksille/Digitalisaatio/Loppuraportti_Valmiina_digikiriin

Valtioneuvosto 2017. Ajankohtaista > Artikkelit > Suomessa siirrytään sähköiseen asiointiin. Viitattu 18.5.2017. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/suomessa-siirrytaan-sahkoiseen-asiointiin?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=106237

Valtiovarainministeriö 2009. Vahti-ohjeet > Asianhallinta ja tietojen käsittely. Viitattu 14.3.2017. <https://www.vahtiohje.fi/web/guest/asianhallinta-ja-tietojenkasittely>

Valtiovarainministeriö 2015. Ratkaisujen Suomi. Neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta. 27.5.2015. Viitattu: 17.5.2017. http://vm.fi/documents/10623/1464506/Hallitusohjelma_27052015_12998.pdf/ae088a77-b0ab-4964-846d-1e7d14a9d064

Valtiovarainministeriö 2016. Vastuualueet > Julkisen hallinnon ict > Digitalisaatio. Viitattu 12.4.2017. <http://vm.fi/digitalisaatio/>

Valtiovarainministeriö 2017. Sähköinen asiointi – onko ihan pakko? Viitattu 18.5.2017. http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sahkoinen-asiointi-onko-ihan-pakko-

Oikeuslähteet

Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 98/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.

HE 111/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain muuttamisesta.

LaVM 12/2014 vp – HE 83/2014. Lakivaliokunnan mietintö.

Laki talous- ja velkaneuvonnasta 4.8.2000/713.

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeusministeriö 2013. Mietintöjä ja lausuntoja 59/2013. Velkajärjestelylain tarkistaminen. Helsinki.

TaVL 33/2014 vp – HE 83/2014 vp.